

CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA KORUMA TEDBİRLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Classification of Measures of Protection in Criminal Procedure Law

Faruk Yasin TURİNAY¹

ÖZ

Temel hak ve hürriyetlere ciddi düzeyde müdahale niteliği taşıyan “koruma tedbirleri” ceza muhakemesi hukukunun önemli konularından biridir. Nitekim 5271 sayılı ve 2005 tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu, selefi 1412 sayılı Kanunun aksine, “koruma tedbirleri” başlığını taşıyan ayrı bir bölüm içermesinin yanı sıra koruma tedbirlerine ilişkin oldukça ayrıntılı hükümlere yer vermektedir. Ayrıca ceza muhakemesi hukukunun gelişim süreci içerisinde, yakın tarihlerde, yeni koruma tedbirlerinin kabul edildiği görülmektedir. Örneğin 9 Ağustos 2016 tarihinde yürürlüğe giren 6728 sayılı Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un 63. maddesiyle değişik 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 5. maddesinde düzenlenen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bunlardan biridir. Dolayısıyla ceza muhakemesi hukukunda koruma tedbirleri, gerek nicelik gerekse nitelik bakımından, gittikçe çeşitlilik ve önem kazanmaktadır. Kuşkusuz koruma tedbirlerinin söz konusu gelişim sürecinin önemli teorik yansımaları vardır. Bu çalışma, koruma tedbirlerinin sınıflandırılmasına ilişkin olarak ceza muhakemesi hukuku doktrininde ve ceza muhakemesi mevzuatında esas alınan çeşitli kıstasları açıklamayı ve koruma tedbirlerinin sınıflandırılması konusunda yeni kıstaslar önermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: koruma tedbirleri, koruma tedbirlerinin sınıflandırılması, koruma tedbirlerinin türleri, Ceza Muhakemesi Kanunu, ceza muhakemesi hukuku teorisi

Makalenin Geliş Tarihi: 16.10.2020, **Makalenin Kabul Tarihi:** 21.04.2021

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, (faruk.turinay@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2427-2062).

ABSTRACT

As serious interferences with fundamental rights and freedoms, “measures of protection” are one of the significant titles of criminal procedure law. Just as the Turkish Criminal Procedure Code of 2005 No: 5271, unlike its predecessor, the Code No: 1412, contains not only a part titled “measures of protection”, but also reasonably detailed provisions regarding the measures. Moreover various new measures have been recently adopted, in development process of criminal procedure law, such as prohibition of drawing cheque and opening cheque account in Article 5 of the Cheque Law No. 5941 amended by Article 63 of the Law Amending Certain Laws for Improvement of Investment Environment no. 6728 entered into force on 9 August 2016. Thus measures of protection in criminal procedure law, both quantitatively and qualitatively, are increasingly gaining in diversity and importance. Clearly the development process of measures of protection has some substantial theoretical reflections. This study aims to clarify the classification of measures of protection based on various criteria by the literature on criminal procedure law or regulations of criminal procedure and to offer new criteria for the classification.

Keywords: measures of protection, classification of measures of protection, categories of measures of protection, Criminal Procedure Code, theory of criminal procedure law

GİRİŞ

Ceza muhakemesi hukukunda koruma tedbirleri bir taraftan, muhakeme sürecinde geçici araçlar olarak ikincil bir özelliğe sahipken; diğer taraftan, muhakeme sürecinin sonunda kesinleşecek olan hükmün verilebilmesi ve uygulanabilmesi için başvurulmaması düşünülemeyecek önemli kurumlardır.

Öte yandan koruma tedbirlerinin ceza muhakemesi hukukunun gelişmeye ve yeniden düzenlenmeye en çok açık kısımlarından birini oluşturduğu bilinmektedir. Koruma tedbirleri kurumundaki değişiklikler kimi zaman yeni koruma tedbirlerinin kabul edilmesi şeklinde meydana geldiği gibi kimi zaman da mevcut koruma tedbirlerinin yeniden düzenlenmesi biçiminde hukuk sistemine yansımaktadır. Örneğin 15 Temmuz 2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanun’la 5941 sayılı Çek Kanunu’nun 5. maddesinin yeniden düzenlenerek, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişilerin karşılıksız çek keşide etme suçundan yargılanmasında “çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” koruma tedbirinin ihdas edilmesi, yeni

koruma tedbirlerinin kabul edilmesi şeklindeki değişikliklerden biridir. Mevcut koruma tedbirlerinin yeniden düzenlenmesi ise bu tedbirlere ilişkin çok daha sık rastlanan bir değişiklik şeklidir. Gerçekten, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan yasal değişikliklerin önemli bir bölümü koruma tedbirlerinin düzenlendiği bölümde gerçekleşmiştir. Sadece son birkaç yıldaki gelişmelere bakıldığında dahi, adli kontrol koruma tedbirine ilişkin olarak 14 Nisan 2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun'la CMK 109. ve 112. maddelerinde; tutuklama koruma tedbirine ilişkin olarak 6 Aralık 2019 tarihli 7196 sayılı Kanun'la CMK m. 100'de; yine aynı tedbire ilişkin olarak 17 Ekim 2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun'la CMK m. 102'de; arama, elkoyma ve bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma koruma tedbirlerine ilişkin olarak 25 Temmuz 2018 tarihli ve 7145 sayılı Kanun'la CMK 119., 127., 134. maddelerinde yeniden düzenleme biçiminde değişiklikler yapıldığı görülmektedir.

Koruma tedbirleri bağlamında ceza muhakemesi hukukunda gerçekleşen değişiklikler bu tedbirlerin kuramsal önemini de artırmaktadır. Koruma tedbirleri zaman geçtikçe hem çeşitlenmekte ve hem de birer ceza muhakemesi hukuku kurumu olarak daha ayrıntılı hale gelmekte; dolayısıyla gerek nicelik, gerekse nitelik bakımından bir genişlemenin konusu olmaktadır. Bu itibarla, tedbirlerin ortak özellikleri kadar bunları birbirinden ayıran özellikler de ön plana çıkmaktadır. Koruma tedbirlerinin sınıflandırılması, tam da tedbirleri birbirinden ayıran başlıca özellikler noktasında incelemeye konu edilebilecektir.

Koruma tedbirlerinin sınıflandırılmasından söz edince ilk akla gelen kıstaslar arasında tedbirin sınırlandığı hak veya özgürlük, tedbirin amacı, tedbire maruz kalan kişi ve tedbire karar verecek makam bulunmaktadır.

Ancak doktrinde tedbirlerin içerik açısından ya da kronolojik olarak işlevi, tedbirin zorlayıcı veya zorlayıcı olmayan, gizli veya açık şeklinde uygulanma biçimi, tedbirin tarihsel gelişim bakımından geleneksel ya da modern olma niteliği, sadece adli niteliği olan veya hem adli, hem de idari (önleyici) niteliği olan tedbirler şeklinde hukuki özelliği gibi çeşitli kıstasların da sınıflandırmada esas alındığı görülmektedir.

Bununla beraber koruma tedbirlerine ilişkin olarak başka sınıflandırma kıstasları da ileri sürülebilir. Tedbirin kişi, konu ya da zaman bakımından muafiyet veya özel düzenleme içerip içermemesi, tedbirin kaçınılmazlığı (başka surette delil elde etme imkanının olup olmaması), tedbirin doğrudan ya da dolaylı bir araç olma niteliği bunlardan bazılarıdır. Ayrıca tedbirin

düzenlendiği kanun, kanun sistematigi içindeki yeri de sınıflandırmada dikkate alınabilecek ölçütler arasındadır.

Bu çalışmada sırasıyla koruma tedbiri kavramı ve sınıflandırılmasının olası işlevleri, yasal düzenlemelerin sistematigi uyarınca yapılabilecek tasnifler, doktrinde öne sürülen kıstaslar çerçevesinde yapılan sınıflandırmalar ve yeni olası sınıflandırma ölçütleri ele alınmaktadır.

I. KAVRAM VE SINIFLANDIRMA

A) Koruma Tedbirlerinin Ceza Muhakemesindeki Önemi

Koruma tedbirleri, ceza muhakemesi sürecinde soruşturma ve kovuşturmanın yapılabilmesi² ya da yürütülmesinin kolaylaştırılması³, yargılamanın mümkün olduğunca kısa bir sürede neticelendirilmesi⁴, verilecek hükmün infaz edilebilmesi⁵, maddi gerçeğe ulaşmayı güçleştirecek durumlar gibi usul açısından tehlikeli sonuçların önlenmesi⁶, yargılama

² Nurullah Kunter, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978, s. 468; Nur Centel-Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Bası, İstanbul: Beta Yayınları, 2019, s. 364; Feridun Yenisey-Ayşe Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020, s. 313-314; Bahri Öztürk-Durmuş Tezcan-Mustafa Ruhan Erdem-Özge Sırma Gezer-Yasemin F. Saygılar Kırıt-Esra Alan Akcan-Özdem Özyayın-Efser Erden Tütüncü-Derya Altınok Villemin-Mehmet Can Tok, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ed. Bahri Öztürk, 14. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020, s. 445; Veli Özer Özbek-Koray Doğan-Pınar Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020, s. 257; Cumhuriyet Şahin-Neslihan Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku-I**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020, s. 283; Mustafa Özen, **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, 5. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s. 589; Ahmet Gökçen-Murat Balcı-M. Emin Alşahin-Kerim Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 355; Bahri Öztürk-Behiye Eker Kazancı-Sesim Soyer Güleç, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019, s. 25.

³ Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 16. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019, s. 361.

⁴ Öztekin Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım**, 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1984, s. 818; Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 257; Nevzat Toroslu-Metin Feyzioğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 20. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2020, s. 251.

⁵ Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 364; Yenisey-Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 314; Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 257; Yener Ünver-Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 17. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, s. 321; Şahin-Göktürk, **a.g.e.**, s. 283; Özen, **a.g.e.**, s. 589; Toroslu-Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 251; Gökçen-Balcı-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 355; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 25.

⁶ Kunter, **a.g.e.**, s. 468; Tosun, **a.g.e.**, s. 818; Yenisey-Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 314; Doğan Soyaslan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018, s. 284.

giderlerinin karşılanabilmesi⁷, delillere veya şüpheli ya da sanığa ulaşılması⁸ maksadıyla; gecikmesinde sakınca olan hallerde⁹, görünüşte haklılık olmasına istinaden¹⁰, temel hak ve hürriyetlerin birini ya da birkaçını¹¹ ciddi düzeyde, gerekirse zor kullanılacak biçimde kısıtlayan¹², yasal düzenlemeye tabi¹³, geçici nitelikte¹⁴ usul işlemleri¹⁵ ya da araçlar¹⁶ şeklinde tanımlanabilir. Ceza muhakemesi hukuku kurallarının uygulanmaya başlanması için gerekli olan, bir suçun işlendiğine dair şüphenin oluşmasından sonra uygulanabilmesi sebebiyle, koruma tedbirleri, adli niteliğe sahip tedbirlerdir¹⁷. Koruma tedbirleri, “tehlike tedbirleri”nin “yakın tehlike”nin sonuçlarından korunmayı sağlayan bir türü olarak¹⁸, deyiş yerindeyse, “ceza muhakemesinin belkemiği”ni oluşturur¹⁹.

Koruma tedbirlerinin ceza muhakemesi hukukundaki önemi pek çok nedenden kaynaklanır. Bu nedenlerin büyük bölümü aynı zamanda koruma tedbirlerinin ortak özellikleri arasındadır. Örneğin bu tedbirlere henüz işlendiği sabit olmayan bir fiil ve dolayısıyla verilmiş bir hüküm olmadan başvurulması, uygulanmasında gecikilmesinin sakıncalı olması ve belki de en önemlisi soruşturma ve kovuşturmanın ceza muhakemesinin temel ilkelerine

⁷ Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 445; Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 257; Gökçen-Balcı-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 357; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 25.

⁸ Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 364; Şahin-Göktürk, **a.g.e.**, s. 283; Soyaslan, **a.g.e.**, s. 284; Süheyl Donay, **Ceza Yargılama Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2012, s. 109.

⁹ Kunter, **a.g.e.**, s. 468; Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 445; Soyaslan, **a.g.e.**, s. 284; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 25.

¹⁰ Kunter, **a.g.e.**, s. 468.

¹¹ Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 445; Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 257; Özen, **a.g.e.**, s. 589; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 25.

¹² Şahin-Göktürk, **a.g.e.**, s. 283; Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 364; Toroslu-Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 251; Gökçen-Balcı-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 356.

¹³ Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 365; Yenisey-Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 314; Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 257; Gökçen-Balcı-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 357.

¹⁴ Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 445; Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 257; Gökçen-Balcı-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 357; Soyaslan, **a.g.e.**, s. 284; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 25.

¹⁵ Faruk Erem, **Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku**, 6. Baskı, Ankara: Işın Yayıncılık, 1986, s. 435.

¹⁶ Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 257; Toroslu-Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 251.

¹⁷ Osman Yaşar, **Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu, I. Cilt**, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020, s. 667.

¹⁸ Kunter, **a.g.e.**, s. 468; Erol Cihan-Feridun Yenisey, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınları, 1996, s. 160; Yenisey-Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 313-314, s. 275-276.

¹⁹ Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 7.

uygun olarak, gerektiği gibi yapılması ile süreç sonucunda verilecek hükmün “kâğıt üstünde kalmasını”n önlenmesi²⁰ amaçları koruma tedbirlerinin hepsi bakımından geçerli olduğu gibi ceza muhakemesi hukukunda bu tedbirlerin merkezi bir önemde olduğunun da birer göstergesidir. Gerçekten, koruma tedbirlerine, ne kadar kuvvetli şüphe mevcut olursa olsun işlendiği sabit olmayan bir fiilden dolayı başvurulabilmesi, bu tedbirlerin yargılamasız, peşin bir ceza mahiyetine dönüşme olasılığını, dolayısıyla uygulanmasının sıkı şartlara bağlanması zorunluluğunu yaratmaktadır. Keza koruma tedbirlerinin uygulanmasında gecikilmesinin sakıncalı olması (“*periculum in mora*”)²¹ ve ceza muhakemesi süreci sonunda verilecek kararın etkisini koruma amacı, hukuki güvenliği sağlamaya yönelik haklı görünüş (“*apparenza giuridica*”)²² koşuluyla dengelenmekle beraber, bu tedbirleri olabildiğince acil biçimde başvurulması gereken, özgürlük-güvenlik dengesinde güvenliğe ağırlık veren bir tutumun araçları haline getirebilmektedir. Bu bağlamda belirtmek gerekir ki temel hak ve hürriyetlerin korunması bakımından, kuşkusuz, ceza muhakemesi kurallarının tamamı önem arz eder; ancak koruma tedbirlerinde bu önem çok daha belirgindir²³. Öyle ki bir ülkedeki hukuk düzeninin temel hak ve hürriyetler açısından durumu, koruma tedbirlerinin düzenleniş biçiminden de anlaşılabilir²⁴. Soruşturma ve kovuşturmanın gerektiği gibi yapılması amacı ise koruma tedbirlerini bir bütün olarak ceza muhakemesi hukukunun temel prensiplerinin hayata geçirilmesi ile doğrudan bağlantılı kılmaktadır. Yine, koruma tedbirlerinin temel hak ve özgürlükleri doğrudan kısıtlayan işlemler olması tüm ceza muhakemesi hukuku sistemlerinde bu tedbirlerin belirli koşullara bağlanmasını gerektirmiştir²⁵.

B) Sınıflandırmanın Olası İşlevleri

Koruma tedbirlerinin ceza muhakemesi hukukundaki önemi dikkate alındığında bu tedbirlerin teorik boyutunun daha ayrıntılı incelenmesi gerekliliği açıkça görülmektedir. Yapılmış ya da yapılacak teorik incelemeler, tedbirlerin kavramsal analizine, yukarıda bir kısmına yer verilen ortak özelliklerine, ön şartlarına, ceza muhakemesi sürecindeki kronolojik ilişkilerine, temel hak ve hürriyetleri sınırlandırma derecelerine, kısıtlanan

²⁰ Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 25-26.

²¹ Öztekin Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 1968, s. 9.

²² Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 11.

²³ Ünver-Hakeri, **a.g.e.**, s. 321.

²⁴ **a.g.e.**, s. 321.

²⁵ Friedrich-Christian Schroeder-Torsten Verrel, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Çev. Salih Oktar, Ankara: Yetkin Yayınları, 2019, s. 96 vd.

temel hak ve hürriyetlerin türlerine ve hukuki önemlerine göre farklarına, teknolojik gelişmelerin etkisiyle ihtiyaç duyulan yeni tedbirlerin nitelikleri ve kapsamına ya da koruma tedbirlerinin sınıflandırılmasına ilişkin olabilir. Bu noktada çeşitli kıstaslar çerçevesinde koruma tedbirlerinin sınıflandırılması, bu tedbirlerin kuramsal niteliklerinin, ortak, benzer ya da farklı yönleri başta olmak üzere²⁶ sözü edilen konuların daha belirgin bir biçimde ortaya konulması ve koruma tedbirlerine bütüncül bir bakış sağlanması bakımından katkı sunabilecek mahiyettedir. Sınıflandırma çalışmaları, ayrıca, her bir koruma tedbiri için hangi yasal şartların arandığı ve hangi şartlarının aranmasının daha isabetli olduğu noktasında da bir çerçeve sunmaktadır. Her koruma tedbirinin tüm suçlar bakımından geçerli olmaması, hatta bazı koruma tedbirlerinin tek bir suça özgü olarak uygulanabilmesi de bu açıdan kaydadeğer bir husustur. Öte yandan söz konusu tedbirlerin Ceza Muhakemesi Kanunu'nda "koruma tedbirleri" başlığı altında düzenlenen tedbirlerden ibaret olmadığı²⁷, gerek bu Kanun'un diğer kısımlarında gerekse özel kanunlarda çeşitli koruma tedbirlerine yer verildiği dikkate alınırса düzenleyici normun ve sistematik içindeki yerinin dahi tasnifte kriter olarak değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un 8. maddesinde düzenlenen içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi, 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'un 18. maddesinin ilgili fıkralarında düzenlenen seyirden yasaklanma, 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nda düzenlenen tanık koruma tedbiri ile 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 5. maddesinde düzenlenen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı koruma tedbirlerinin ceza muhakemesi hukuku bağlamında nitelendirilmesi ve sınıflandırılması hususu da koruma tedbirlerinin sınıflandırılmasının katkıda bulunabileceği konular arasındadır.

Diğer taraftan koruma tedbirleri yapısı gereği ceza muhakemesi hukukunun dinamik, değişime, yeni düzenlemelere ve kavramlaştırmalara oldukça açık tarafında yer almaktadır. Bu durumun başlıca üç sebebinden söz edilebilir. İlki, teknolojik ilerlemelerin etkisiyle yeni koruma tedbirlerinin ceza muhakemesi mevzuatına dahil edilmesi sürecidir. 5271 sayılı Kanun'la kabul edilen yeni koruma tedbirleri bunun yakın geçmişteki örneğidir. Bu

²⁶ Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 22.

²⁷ Ancak koruma tedbirlerinin "suçun yargılama esnasında yeniden yaşatılması [canlandırılması] amacıyla alınan tedbirler" şeklinde tanımlanarak Kanun'un ilgili bölümünde düzenlenenlerden ibaret olduğu şeklinde anlaşılacak biçimde, tüketici biçimde sayılıp incelendiği de görülmektedir. Soyaslan, **a.g.e.**, s. 284-285 vd.

sebebin koruma tedbirlerinin geleneksel ve modern olmak üzere sınıflandırılabilmesi ile sonuçlanmaktadır. İkincisi ise uygulama kapsamıyla ilgili olup maddi ve şekli ceza hukukunun uygulama alanının genişletilmesi ve ayrıntılandırılması neticesi yaratan, toplumsal faaliyetlerin çeşitliliğindeki ve yoğunluğundaki artıştır. Yukarıda atıfta bulunulan 6222 sayılı Kanun’la hukuk sistemimize girmiş olan seyirden yasaklanma koruma tedbiri bunun çarpıcı bir örneğidir. Bu durumda geleneksel-modern koruma tedbiri ayrımı bağlamında “modern”in teknolojik gelişmenin gerektirdiği tedbir anlamının yanı sıra, yeni uygulama konularının gerektirdiği tedbir anlamına da ayrıca sahip olduğundan bahsedilebilir. Gerçekten örnek olarak verilen bu tedbirin kabulü, 1960 sonrasında günümüze kadar sporda şiddetin, gerek toplumsal güvenliği ve huzuru, gerekse bireylerin yaşama, vücut bütünlüğü gibi haklarını ağır boyutlarda tehdit eden bir sorun olarak giderek yaygınlaşmasının bir ürünüdür²⁸. Koruma tedbirlerinin ceza muhakemesindeki dinamik mahiyetiyle ilgili üçüncü olası sebep ise ilk iki sebebin de etkisiyle bu kurumun, ön şartları, ortak özellikleri, sınıflandırılmaları gibi boyutlarıyla teorik gelişime elverişli bir hukuki yapıya sahip olmasıdır.

Sınıflandırma, koruma tedbirlerinin kısıtladığı değerlerin hiyerarşisi ve bu doğrultuda ceza muhakemesi süjesinin hangi tedbiri uygulayacağı bakımından da işlevseldir. Koruma tedbirlerinin bazılarının birbirinden farklı değerlere yönelik olduğu, bu değerlerin, -mesela zilyetlik ve vücut bütünlüğü ya da özel hayatın gizliliği gibi- hukuki önem ve kişi üzerinde yarattığı sınırlamanın ağırlık açısından aynı olmayacağı göz önünde bulundurulursa, ceza muhakemesi süjesinin ölçülülük ilkesine uygun olarak uygulamada bunlar arasından kısıtlanan değer hukuki önemine göre tercih yapması hukuken yerinde olacaktır. Yine bu bağlamda 5271 sayılı Kanun’un bazı koruma tedbirleri için öngördüğü “başka suretle delil elde edilememesi” şartı da bu tedbirlerin yöneldiği değer açısından farklı kategorilerde değerlendirilmesi için bir dayanak noktası oluşturabilecektir.

Bir koruma tedbirinin sınıflandırma şeması içinde verilen yer ile tanımı ve uygulanma kapsamı birbiriyle doğrudan alakalıdır. Örneğin belirli kıstaslara göre oluşturulan bir tasnifte yer verilen yakalama tedbirinin yalnızca konumuna bakılarak, bu tedbirin “şüpheli ya da sanığın (*uygulandığı kişi*) muhakeme sürecinde hazır bulundurulması, delillerin korunması veya alınan

²⁸ Yusuf Yaşar, “6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun’un 18’inci Maddesinde Yer Alan ‘Seyirden Yasaklanma’ ile ‘Seyirden Yasaklama’ Tedbirleri”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 1, 2013, s. 33; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 339.

kararların icra edilebilmesi için (*amaç*), kişi özgürlüğünü sınırlandıran (*yöneldiği değer*), fiili mahiyette olup gizlilik içermeyen (*uygulanma şekli*), geleneksel (*tarihsel gelişim niteliği*), tüm suçlar bakımından uygulanmak üzere ceza usul yasasıyla düzenlenen (*içerik ve düzenleyici normun kapsamı*) bir koruma tedbiri” biçiminde tanımlanması mümkün olacaktır.

C) Benimsenen Tanım

Koruma tedbirlerinin sınıflandırılması meselesi, bir açıdan kaçınılmaz olarak sınıflandırmayı yapan kişinin benimsediği koruma tedbiri tanımının kapsamına bağlıdır. Sınıflandırma sonucunda oluşacak kategorilerden bazıları, tanımın kapsamının geniş ya da dar olmasına göre şekillenecek veya ortadan kalkabilecektir. Bu çalışmada esas alınan koruma tedbiri tanımı, geniş kapsamlıdır: Koruma tedbiri, ceza muhakemesinin işleyiş sürecinin gerektiği gibi, temel ilkelerine uygun, etkili, sonuç yaratabilecek biçimde yürütülebilmesi ya da delil elde edilmesi veya delillerin korunması amacıyla geçici olarak temel bir hak ya da özgürlüğü sınırlandıran, bu nedenle ölçülülük ve kanunilik ilkelerine tabi ceza muhakemesi işlemidir. Bu tanım uyarınca, örneğin, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması ya da moleküler genetik inceleme gibi bilirkişi incelemesi, keşif ya da delil değerlendirme aracı olarak görülebilecek işlemlerin yanı sıra şüpheli ya da sanığın akıl hastalığı bağlamında (fiili işlediği esnada) kusur ehliyetinin²⁹ ya da (fiilden sonra) duruşma ehliyetinin³⁰ olup olmadığını tespit amacıyla yapılan gözlem altına alma işlemi de tutuklama gibi belirgin şekilde koruma tedbiri niteliği taşımaktadır.

II. YASAL DÜZENLEMELER İŞİĞİNDA SINIFLANDIRMA

A) 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Bağlamında

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun sistematüğinde “koruma tedbirleri” veya bu kurumu ifade eden herhangi bir terime başlıklar arasında yer verilmediği gibi bu tedbirlerin uygulanma sırasına göre ardışık maddelerde de düzenlenmediği görülmektedir. Örneğin tutuklamaya ilişkin hükümler 104. ve 126. maddeler arasında, yakalamaya ilişkin hükümler 127. ve 131. maddeler arasında, elkoyma 86. madde ve devamındaki hükümlerde, arama ise 94. madde ve devamındaki hükümlerde, zorla getirme tedbiri 132.

²⁹ Elvan Keçelioğlu, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gözlem Altına Alma”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2015/3, 2015, s. 225-227.

³⁰ Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 703-704. Duruşma ehliyeti, kusur ilkesinin ceza muhakemesi hukukuna bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Keçelioğlu, **a.g.e.**, s. 227.

madde ve devamındaki hükümlerde düzenlenmektedir. Bu tedbirlerden, yakalamanın tutuklamadan, arama tedbirinin ise elkoymadan önce uygulanması kaçınılmazdır³¹. Kanun sistematığı ile ilgili bu sorunun 5271 sayılı Kanun’la isabetli şekilde çözüldüğü görülecektir³².

1412 sayılı Kanun’daki koruma tedbirlerinin sistematik içindeki yerleri incelendiğinde ise arama ve elkoymanın kanunun “umumi hükümler” başlığını taşıyan birinci kitabının “zabıt ve arama” başlıklı sekizinci faslında, yakalama ve tutuklamanın aynı kitabın “tevkif, muvakkat yakalama ve salıverme” başlıklı dokuzuncu faslında düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Kanunda yer almayan koruma tedbirlerine bakıldığında, örneğin, telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi tedbirinin 1412 sayılı Kanun döneminde Kanun’da ayrıca düzenlenmemiş olup aslında konuyla ilgisi oldukça dolaylı olan 91. maddenin ilk fıkrasındaki “*Maznuna gönderilen mektuplar vesair mersule ve telgrafların posta ve telgrafhanede zaptı caizdir.*” hükmüne kıyas yoluyla dayanılarak uygulanmış olduğu görülmektedir³³. Bu noktada 30 Temmuz 1999’da kabul edilen 4422 sayılı Kanun’un “iletişimin dinlenmesi veya tespiti” başlıklı 2. maddesi hatırlatılabilirse de bu hükmün çıkar amaçlı suç örgütlenmesiyle sınırlı bir uygulama alanı olduğu belirtilmelidir. Teknik araçlarla izleme tedbiri bakımından da aynı durum geçerli olup aradaki tek fark 4422 sayılı Kanun’daki dayanak maddenin “gizli izleme” başlıklı 3. madde olmasıdır³⁴. Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi tedbirinde de hukuki durum aynı şekildedir (4422 sayılı Kanun, “gizli görevli kullanılması” başlıklı 5. madde)³⁵. Tutuklamanın alternatifi olan adli kontrol

³¹ Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 37.

³² **a.g.e.**, s. 37. 1412 sayılı Kanun’un koruma tedbirleri bağlamında yeterince düzenli olmayışı, bu tedbirlerin “ceza yargılaması önlemleri”, “ihtiyati tedbir”, “usul tedbirleri”, “emniyet tedbirleri”, “zorlayıcı önlemler” gibi çeşitli ifadelerle anılmasının nedeni olarak gösterilmektedir. Şahin-Göktürk, **a.g.e.**, s. 283.

³³ Seydi Kaymaz, “Mevcut Yasal Düzenleme Karşısında Telefon ile Yapılan Haberleşmenin Denetlenmesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt.70, Sayı:10-11-12, 1996, s. 797 vd.; Hukuki durumun belirtildiği şekilde olduğu dönemde doktrinde de konunun açık hükümle düzenlenmesi gerektiği belirtilmekle birlikte mevcut durumda postada elkoymaya ilişkin hükmün kıyas yoluyla uygulanmasının kaçınılmaz olduğu savunulmakta, ayrıca 406 sayılı ve 4 Şubat 1924 tarihli Telgraf ve Telefon Kanunu’nun haberleşme ve konuşma mahremiyetinin ihlalinin yaptırım altına alınmasına ilişkin mülga 20. maddesi konuyla ilişkilendirilmektedir. Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 20-21.

³⁴ Aytekin Geleri, “Türkiye’de Terör ve Organize Suçlarla Mücadelede İletişimin Denetlenmesi”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 13 (2), 2011, s. 88; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 325-326.

³⁵ Göksel Yüksel, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde ‘Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi’”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2011/3, 2011, s. 289.

tedbiri ise ilk kez 5271 sayılı Kanun'la hukuk sistemimize girmiştir³⁶. Yalnız, 1412 sayılı Kanun'un 117. maddesinde tutuklamadan kefalet verilmesi suretiyle vazgeçilebileceği düzenlenmişti³⁷. Öte yandan 1412 sayılı Kanun'un "bilirkişinin tayini" başlıklı 66. maddesinin beşinci fıkrasındaki "Hazırlık soruşturmasında muayeneleri icabeden kimselerin muayeneleri, Cumhuriyet Savcılarının talebi ile yapılır" hükmü, çok genel bir hüküm olmakla birlikte, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması ile moleküler genetik inceleme tedbirlerinin dayanağını oluşturmaktaydı³⁸. Elkoyma tedbirinin bir türü olmakla birlikte "taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma tedbiri"nin de 1412 sayılı Kanun'da yer almadığını, ilk defa çıkar amaçlı suç örgütlerine özgü olarak 4422 sayılı Kanun'un 6. maddesiyle hukuk sistemimize dahil edildiğini belirtmek gerekir³⁹.

Bu çerçevede koruma tedbirlerinin 1412 sayılı Kanun hükümleri ve kapsamı ışığında sınıflandırılması hususunda şöyle bir tablonun ortaya çıktığı söylenebilir:

- a) 1412 sayılı Kanun'da açıkça yer verilen koruma tedbirleri: Bu tedbirler yakalama, tutuklama, arama, elkoyma ve zorla getirmedir. Ortak özellik olarak söz konusu koruma tedbirlerinin yaygın, "klasik"⁴⁰, "geleneksel"⁴¹ koruma tedbirleri olduğunu söylemek mümkündür.
- b) 1412 sayılı Kanun'da yer verilmeyen, ancak Kanun'un 91. maddesindeki postada elkoyma tedbirine kıyasen uygulanan, aynı zamanda -kapsamı çıkar amaçlı suç örgütlenmesiyle sınırlı olmak üzere- ilk kez 4422 sayılı Kanun'la düzenlenen koruma tedbirleri: Bu tedbirler telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi,

³⁶ A. Duygu Özgüven, "Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde 'Adli Kontrol'", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 81, 2009, s. 6.

³⁷ Özgüven, **a.g.e.**, s. 6. Bu bağlamda 1412 sayılı Kanun'un söz konusu hükmü dışında bu dönemde tutuklamanın alternatifi olarak yurtdışına çıkma yasağı hakkında Pasaport Kanunu, mülga 4422 sayılı Kanun ve mülga Bankacılık Kanunu'nun ilgili hükümlerinin varlığı hatırlatılabilecektir. **a.g.e.**, s. 6.

³⁸ Aydın Aygün, "Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma", **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 8, 2016, s. 51; Necat Batur, "Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 126, 2016, s. 72.

³⁹ Hakan Hakeri, "Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre El Koyma Koruma Tedbiri", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 60, 2005, s. 97-98.

⁴⁰ Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 449.

⁴¹ Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 37.

teknik araçlarla izleme ve gizli soruşturmacı görevlendirilmesidir. Bunların ortak özelliği ise yeni, yapısı gereği gizlilik içeren, “modern”⁴² koruma tedbirleri olmasıdır.

- c) 1412 sayılı Kanun’da ayrıca yer verilmemekle birlikte m. 66/5’te düzenlenen muayene işlemi kapsamında değerlendirilebilecek koruma tedbirleri: Bunlar beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması ile moleküler genetik inceleme tedbirleridir. Söz konusu tedbirlerin ortak özelliği ise bilirkişi incelemesi olarak da görülebilecek, “karma nitelikli”⁴³ koruma tedbirleri olmalarıdır.

5271 sayılı Kanun’un kabulüyle birlikte, ilk gruptaki koruma tedbirlerinin daha ayrıntılı düzenlenerek “koruma tedbirleri” başlığı altında kanunda muhafaza edildiği, ikinci gruptaki koruma tedbirlerinin ise ilk kez genel birer düzenleme olarak “koruma tedbirleri” başlığı altında ceza usul yasasına dahil edildiği, nihayet üçüncü grupta yer alan koruma tedbirlerinin bağımsız birer kurum olarak ceza usul yasasında ayrı ayrı düzenlendiği görülecektir.

B) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Bağlamında

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun kanunlaşma sürecinde hazırlanan Adalet Komisyonu Raporu incelendiğinde, Komisyon’un, 1412 sayılı Kanun’un genel tasnifinin “amaca tam uygun” olmadığını, bu nedenle tasarının yeni bir tasnifi esas aldığını, bu bağlamda “özellikle koruma tedbirleri arasında var olan uyumsuzluğun” ortadan kaldırıldığını belirttiği görülmektedir⁴⁴. Adalet Komisyonu’nun 5271 sayılı Ceza Muhakemesi

⁴² Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s.213; Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırınt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 449.

⁴³ Veli Özer Özbek-Mehmet Nihat Kanbur-Koray Doğan-Pınar Bacaksız-İlker Tepe-İsa Başbüyük-Serkan Meraklı, **Açıklamalı-Şematik Pratik Çalışma Kitabı -II- Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2015, s. 97.

⁴⁴ “1412 sayılı Kanunun tasnifinin esasta amaca tam uygun olduğunu söylemek olanağı yoktur. Bir usul kanununun aslında ceza adalet sistemini yürüten mekanizmanın işleyişini yansıtan bir tasnifi içermesi ve ceza davasının evre ve aşamalarına göre düzenlenmiş bulunması uygun olur. Böylece, kişi, sahibi bulunduğu adil yargılanma hakkından yararlanıp yararlanmadığını kolayca saptayacak ve hakkında yürütülecek kovuşturma ve davanın gelişmelerini, algılamak olanağına kavuşmuş bulunacaktır. 1412 sayılı Kanunun aslında aynı kitap, kısım, fasıl veya bölümde bulunması gerekli hükümleri değişik yerlerde toplamış olan tasnifi, bu bakımdan eleştirilebilecek nitelikte görülmüş ve Tasarı yeni bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu arada özellikle koruma tedbirleri arasında var olan uyumsuzluk ortadan kaldırılmıştır.”, Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu, Esas No: 1/535, 1/292,

Kanunu'nun bütün halinde sistematikliğini, sınıflandırma yapısını, tasarının 1412 sayılı Kanun'dan bu açıdan farklı olduğunu değerlendirirken koruma tedbirlerinden özel olarak söz etmesi oldukça dikkate değerdir. Nitekim 5271 sayılı Kanun'un getirdiği en önemli değişikliklerin koruma tedbirlerine ilişkin olduğu değerlendirilmektedir⁴⁵. 5271 sayılı Kanun'un sistematikliği belirlenirken koruma tedbirlerinin özgül bir önem taşıdığı, bu itibarla, koruma tedbirlerinin sınıflandırılması ile kanun koyucunun bakış açısını yansıtan kanunun geneline hakim olan sınıflandırmanın yakından bağlantılı olduğu söylenebilir.

Gerçekten, koruma tedbirlerinin bir bütün olarak düzenleniş biçimi göz önüne alındığında 5271 sayılı Kanun'un mülga 1412 sayılı Kanun'dan oldukça farklı bir sistematikle sahip olduğunu kabul etmek gerekir⁴⁶. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Genel Hükümler"i düzenleyen birinci kitabının dördüncü kısmı "Koruma Tedbirleri" başlığını taşımakta olup⁴⁷ bu kısımda yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol, arama, eşya ve kazanca elkoyma, taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma, bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma, şirket yönetimi için kayyım tayini, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme tedbirlerine yer verilmiştir. Bu kısımda düzenlenen kurumlar, kanunun "genel hükümler"ine dahil olması itibarıyla kural olarak tüm durumlarda geçerli sayıldığı gibi sistematik gereği de "koruma tedbiri" niteliğini her koşulda haizdir. Ancak Kanun'da yer verilen koruma tedbirleri bunlardan ibaret değildir. Kanun'un çeşitli bölümlerinde zorla getirme⁴⁸ (m. 43, m. 44, m. 146),

Karar No: 65, 1.12.2004, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm>, erişim tarihi: 4.9.2020.

⁴⁵ Şahin-Göktürk, **a.g.e.**, s. 284.

⁴⁶ Kişi hürriyetini sınırlandıran tedbirler madde sırasına göre daha önce düzenlendiği gibi genel olarak tüm tedbirler "kendi içerisinde" belli ölçüde kronolojik olarak sıralanmıştır. Şahin-Göktürk, **a.g.e.**, s. 284.

⁴⁷ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenen koruma tedbirleri hakkında genel bir değerlendirme için bkz: Köksal Bayraktar, "Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Yer Alan Koruma Tedbirlerine Genel Bir Bakış", **Legal Hukuk Dergisi**, Sayı: 32, 2005, ss. 2863-2871.

⁴⁸ Zorla getirme tedbiri 5271 sayılı Kanun'un "Tanıklık" ve "İfade ve Sorgu" kısımlarında düzenlenmiş olmakla birlikte doktrinde isabetli şekilde koruma tedbiri olarak ele alınmaktadır. Veli Özer Özbek-Koray Doğan-Pınar Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler**, 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2009, s. 222; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 116; Pervin Aksoy İpekçioğlu, "Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, s. 1242.

gaip ya da kaçak olan sanık için güvence belgesi verilmesi⁴⁹ (m. 246, m. 248/7), beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması⁵⁰ (m. 75 vd.), moleküler genetik incelemeler⁵¹ (m. 78 vd.), fizik kimliğin tespiti⁵² (m. 81), gözlem altına alma⁵³ (m. 74) koruma tedbirlerine yer verilmiştir. Söz konusu ceza muhakemesi işlemlerinin koruma tedbiri niteliği, bazıları açısından tartışmalı olmakla birlikte, kanun koyucu tarafından değil, doktrin tarafından kabul edilmektedir⁵⁴.

⁴⁹ Güvence belgesi verilmesi, 5271 sayılı Kanun'un "Gaiplerin Yargılanması" bölümünde yer alan bir kurum olmasına rağmen koruma tedbiri olarak değerlendirilmektedir. Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 97; Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 991.

⁵⁰ Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması tedbirinin hem bilirkişi incelemesi ve keşif incelemesi, hem de koruma tedbiri niteliğini bünyesinde barındırdığı, dolayısıyla karma yapıda olduğu söylenebilir. Recep Doğan, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 142, 2019, s. 98. Bununla beraber aksi yönde, bu tedbirin bilirkişi incelemesi ve keşiften ibaret olduğu yönünde görüşlere de rastlanmaktadır. Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 218. Vücuttan örnek alınması, bir görüşe göre, koruma tedbirlerinin amacı delili değerlendirmek değil, teminat altına almak olduğu için koruma tedbiri değil, delil değerlendirme vasıtasıdır. Pervin Aksoy İpekçioğlu, "Vücuttan Örnek Alma İşleminin Hukuki Niteliği ve Anayasaya Uygunluğu", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, s. 1163. Bu tedbirin 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun yürürlükte olduğu devirde gerek müstakil bir koruma tedbiri, gerekse arama tedbirinin bir görünümü olarak değerlendirildiği not edilmektedir. Özge Apış, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüpheli/Sanığın Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1, 2012, s. 272.

⁵¹ Moleküler genetik incelemenin karma bir hukuki niteliğe sahip olduğu; hatta koruma tedbiri niteliği bakımından bağımsız değil, vücut muayenesi, vücuttan örnek alınması ve olay yeri inceleme işlemlerinin bir parçası olduğu düşünülmektedir. Batur, **a.g.e.**, s. 83; Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 246-247.

⁵² Koruma tedbirlerinin hukuki tanımının fizik kimliğin tespiti işlemine tümüyle uygun olduğunu söylemek mümkündür. Ömer Ömeroğlu, "Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 115, 2014, s. 67. Bununla beraber fizik kimliğin tespitinin "koruma tedbirleri" kapsamında değil, örnek soruşturma işlemleri kapsamında incelendiğine rastlanmaktadır. Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 346-347. Bu tedbirin karma bir hukuki yapıda olduğu kabul edilebilir.

⁵³ Gözlem altına alma tedbiri, 5271 sayılı Kanun'un bilirkişi kurumunu düzenleyen hükümlerini takip eden, "Gözlem Altına Alınma, Muayene, Keşif ve Otopsi" başlıklı üçüncü bölümün ilk maddesinde düzenlenmiş olmakla beraber başta kişi hürriyeti olmak üzere anayasada düzenlenen temel hak ve hürriyetleri sınırlandıran bir niteliğe sahip olması, madde gerekçesinin içeriği ile mukayeseli hukuk göz önünde bulundurulursa koruma tedbiri olarak değerlendirilebilir. Keçelioğlu, **a.g.e.**, s. 229-230.

⁵⁴ Bazı yazarlar, söz konusu tedbirlerin "koruma tedbiri" niteliğini taşıdığı kabul etmenin ötesinde; tedbirlerin önemli bir kısmını, karma niteliklerine rağmen "koruma tedbirleri" başlığı altında incelemektedir. Bkz: Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 456-475.

Bu tablo dikkate alındığında 5271 sayılı Kanun'un düzenlediği koruma tedbirlerinin iki kısmında değerlendirilebileceği görülmektedir:

- a) Hem kanun sistematığı hem de niteliği gereği koruma tedbiri niteliğini taşıyan kurumlar
- b) Kanun'un farklı kısımlarında düzenlenmekle birlikte niteliği gereği koruma tedbiri sayılan kurumlar

5271 sayılı Kanun'daki mevcut sistematik ve düzenlemeler ışığında, kanun koyucunun "koruma tedbirleri" başlığı altında yer verdiği tedbirleri pür koruma tedbiri olarak gördüğü söylenebilir. Yine, bu bakış açısıyla, söz konusu başlık dışında düzenlenen tedbirlerin ise kanun koyucu nazarında en azından karma nitelikli olduğunu ileri sürmek mümkündür. Gerçekten sözü edilen ikinci grup tedbirlerin "koruma tedbiri" niteliğinin tartışmalı ya da bu tedbirlerin karma nitelikli olması bu bakımdan dikkat çekicidir. Dolayısıyla, bir bütün halinde, kanun koyucunun "koruma tedbirleri" başlığı altında yer vermediği tedbirlerin, karma nitelikli, birleşik, pür olmayan koruma tedbirleri olarak nitelendirilmesi 5271 sayılı Kanun'un sistematığına uygun düşeceği gibi hukuki yapılarının doğal bir sonucu olarak da görülebilecektir. Söz konusu karma nitelikli/pür olmayan koruma tedbirlerinin bilimsel, modern koruma tedbiri olarak değerlendirilmesi mümkündür⁵⁵.

Kanunda "koruma tedbirleri" başlığı altında yer verilen tedbirlerin kendi içinde 1- yakalama ve gözaltı, 2- tutuklama, 3- adli kontrol, 4- arama ve elkoyma, 5- telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, 6- gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme şeklinde gruplandırıldığı görülmektedir. Yakalama ile gözaltının, arama ile elkoymanın ceza muhakemesi sürecinin işleyişi sürecinde birbiriyle kronolojik ilişki içinde olduğu açık olduğundan aynı bölümlerde düzenlendiği anlaşılmaktadır. Ancak aynı bölümde düzenlenen gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme bakımından aynı savı ileri sürmek mümkün görünmemektedir. Öte yandan ardışık olarak ilk üç grup tedbirin (yakalama-gözaltı, tutuklama, adli kontrol) kişi hürriyetini sınırladığı⁵⁶, yine ardışık olarak düzenlenen iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izlemenin "modern delil elde etme yolları"⁵⁷ olarak ortak özelliğe sahip olduğu, arama ile elkoymanın ise karar verme yetkisi bakımından aynı usule tabi olduğu; dolayısıyla kanun

⁵⁵ Şahin-Göktürk, a.g.e., s. 284.

⁵⁶ a.g.e., s. 284.

⁵⁷ Öztürk-Kazancı-Güleç, a.g.e., s. 213.

koyucunun “koruma tedbirleri” kısmını düzenlerken genel olarak belli bir sınıflandırma mantığı izlediği söylenebilir⁵⁸.

Kanunun diğer bölümlerinde düzenlenen karma nitelikli koruma tedbirlerinin mahiyeti gereği kanun sistematığı içinde belli bir sınıflandırma çerçevesine yerleştirilmesi ise güç görünmektedir. Ancak bunlar arasında gözlem altına alma (m. 74), beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması (m. 75 vd.), moleküler genetik incelemeler (m. 78 vd.), fizik kimliğin tespiti (m. 81) tedbirlerinin ardışık olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu hükümler kanunun aynı bölümünde (birinci kitabın “Tanıklık, Bilirkişi İncelemesi ve Keşif” başlıklı üçüncü kısmının “Gözlem Altına Alınma, Muayene, Keşif ve Otopsi” başlığını taşıyan üçüncü bölümünde) yer almaktadır. Bu kısımdaki birinci bölümün “Tanıklık”, ikinci bölümün “Bilirkişi İncelemesi”ni düzenlediği göz önünde bulundurulursa, söz konusu koruma tedbirlerinin kanun koyucu tarafından aynı zamanda *genel anlamıyla* “Keşif” kapsamında görüldüğü ileri sürülebilecektir. Yine eklemek gerekir ki sözü edilen tedbirlerin bir başka ortak özelliği –gözlem altına alma dışında- modern delil ve veri elde yöntemi olmalarıdır.

C) İtalyan Ceza Usul Kanunu Bağlamında

1. Koruma Tedbirlerine Genel Bakış

24 Ekim 1989 tarihinde yürürlüğe giren İtalyan Ceza Usul Kanunu’nda⁵⁹ koruma tedbirlerinin düzenleniş biçiminin ötesinde, tedbirlerin alt türleri ve sınıflandırılması bakımından dikkat çekicidir⁶⁰.

⁵⁸ Şahin-Göktürk, a.g.e., s. 284.

⁵⁹ Codice di procedura penale, Decreto del Presidente della Repubblica, 22 settembre 1988, n. 447, Supplemento ordinario n. 1 alla Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana, n. 250 del 24 ottobre 1988, in vigore il 24 ottobre 1989, <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/gu/1988/10/24/250/so/92/sg/pdf>. Kanun’un güncel metni için bkz: <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-di-procedura-penale>, erişim tarihi: 03.10.2020

⁶⁰ İtalyan kanun koyucu koruma tedbirlerini 1989 gibi erken sayılabilecek bir tarihte, halen yürürlükte olan İtalyan Ceza Usul Kanunu’nda ayrıntılı ve oldukça sistematik biçimde düzenlemiştir. Ayrıca İtalyan kanun koyucunun yeni koruma tedbirlerini düzenleme konusunda da oldukça proaktif bir tutuma sahip olduğunu belirtmek gerekir; örneğin tutuklamanın bir alternatifi olarak şüpheliye elektronik denetim uygulanmasına ilişkin tedbir, yirmi sene önce, 2000’de kabul edilmiştir. Daniele Negri, “Nuove tecnologie e compressione della libertà personale: la sorveglianza con dispositivi elettronici dell’imputato sottoposto a misure cautelari”, *Revista Brasileira de Direito Processual Penal*, vol. 5, n. 3, set.-dez. 2019, s. 1259.

Kanun'un birinci kısmının "Deliller" (*Prove*) başlıklı üçüncü kitabının "Delil Araştırma Yöntemleri" (*Mezzi di ricerca della prova*) başlığını taşıyan üçüncü bölümünde⁶¹ birtakım koruma tedbirlerine yer verildiği görülmektedir. 244-246. maddelerde muayene (*ispezione*), 247-252. maddelerde arama (*perquisizione*), 253-263. maddelerde elkoyma (*sequestro*) ve 266-271. maddeler arasında ise kişiler arasında konuşmaların ve iletişimin denetlenmesi (*intercettazione di conversazioni o comunicazioni*) tedbirleri düzenlenmektedir. Fakat bu tedbirlerin içeriğine ilişkin birkaç noktaya işaret etmekte yarar vardır. Muayene tedbiri, sadece kişi bakımından (m. 245) değil, aynı zamanda yer ve eşya bakımından da uygulanmaktadır (m. 246). Arama tedbiri kapsamına bilgisayar ve telematik sistemlerinde arama (m. 247/1-bis⁶²) dahildir. Elkoyma tedbiri bakımından, sadece postada elkoyma değil, telematik ve telekomünikasyon hizmetleri yoluyla olanlar da dahil olmak üzere her türlü yazışma, elkoymanın konusu olabilir (m. 254/1⁶³). Ayrıca bilgisayar ve telematik sistemlerindeki bilişsel verilere elkoyma (m. 254-bis⁶⁴), bankada elkoyma (m. 255) da bu kapsamda yer verilen tedbirlerdendir.

Söz konusu hükümler ve kanunun sistematigi ışığında koruma tedbirlerinin sınıflandırılması gerekirse, doğrudan delil teminine yönelik olan ve olmayan tedbirler şeklinde bir tasnif mümkün olacaktır. Bu durumda Kanunun genel sistematigi açısından bakıldığında, tanıklık (*testimonianza*, m. 194-207), bilirkişi incelemesi (*perizia*, m. 220-233) gibi kurumları dahi bünyesinde barındıran "Deliller" kitabında düzenlendiği görülen muayene, arama, telematik ve telekomünikasyon yoluyla yazışmalar ve banka nezdindeki her türlü belge ve değer dahil) delil temini amaçlı elkoyma ile kişiler arasında konuşmaların ve iletişimin denetlenmesi tedbirleri, "doğrudan delil teminine yönelik koruma tedbirleri" kapsamında; tutuklama, adli kontrol veya yine aşağıda değinilecek olan, maddi yükümlülüklerin infaz edilebilmesi için muhafaza amaçlı elkoyma gibi tedbirler ise "doğrudan delil teminine yönelik olmayan koruma tedbirleri" kapsamında değerlendirilmelidir.

⁶¹ Kanun'un 244-271. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

⁶² Düzenleme 18 Mart 2008 tarihli Kanun'un 8. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca İtalyan Ceza Usul Kanunu'nda yerini almıştır. Legge 18 marzo 2008, n. 48 "Ratifica ed esecuzione della Convenzione del Consiglio d'Europa sulla criminalità informatica, fatta a Budapest il 23 novembre 2001, e norme di adeguamento dell'ordinamento interno" pubblicata nella Gazzetta Ufficiale n. 80 del 4 aprile 2008 - Supplemento ordinario n. 79, <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/08048l.htm>, erişim tarihi: 03.10.2020.

⁶³ 18 Mart 2008 tarihli Kanun'un 8. maddesinin dördüncü fıkrasının a bendiyle yeniden düzenlenmiştir.

⁶⁴ 18 Mart 2008 tarihli Kanun'un 8. maddesinin beşinci fıkrasıyla İtalyan Ceza Usul Kanunu'na dahil edilmiştir.

Kanunun “İhtiyati Tedbirler” (*Misure cautelari*) başlığını taşıyan dördüncü kitabının iç sistematığı, koruma tedbirlerinin sınıflandırılması bakımından oldukça yol göstericidir. Kitap iki bölüme ayrılmaktadır: “Kişilere İlişkin İhtiyati Tedbirler” (*Misure cautelari personali*) ve “Eşyaya İlişkin İhtiyati Tedbirler” (*Misure cautelari reali*). “Kişilere İlişkin İhtiyati Tedbirler” kapsamında iki tedbir türü, ayrı başlıklar altında, “Zorlayıcı Tedbirler” (*Misure coercitive*) ve “Yasaklayıcı Tedbirler” (*Misure interdittive*) şeklinde düzenlenmiştir. Böylece tedbirlerin işlevine göre sınıflandırılmasını bizzat İtalyan kanun koyucunun gerçekleştirdiği ilk bakışta görülmektedir.

“Kişilere İlişkin İhtiyati Tedbirler” bölümü kapsamındaki “Zorlayıcı Tedbirler” başlığı (m. 280-286) kişi hürriyetini sınırlandıran çeşitli önlemleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu kapsamda, m. 281’de düzenlenen yurtdışına çıkma yasağını (*divieto di espatrio*), m. 282’de düzenlenen adli kolluğa başvurma yükümlülüğünü (*obbligo di presentazione alla polizia giudiziaria*), m. 282-bis’te⁶⁵ düzenlenen aile konutundan uzaklaştırma tedbirini (*allontanamento dalla casa familiare*), m. 282-ter’de⁶⁶ düzenlenen mağdurun yaşam alanına yaklaşma yasağını (*divieto di avvicinamento ai luoghi frequentati dalla persona offesa*), m. 283’te düzenlenen belli bir yerde ikamet etme yasağını veya ikamet etme yükümlülüğünü (*divieto e obbligo di dimora*), m. 284’te düzenlenen ev hapsini (*arresti domiciliari*)⁶⁷ ve nihayet 285. madde ve devamındaki maddelerde düzenlenen tutuklama tedbirini (*custodia cautelare in carcere*) belirtmek mümkündür. Bu tedbirlerin tümünün ortak özelliği, kişinin hareket etme özgürlüğünü sınırlandırmasıdır. Keza tutuklama dışındaki tedbirlerin ise adli kontrol mahiyetinde olduğu söylenebilir.

“Kişilere İlişkin İhtiyati Tedbirler” bölümündeki ikinci tedbir türü “Yasaklayıcı Tedbirler” olup bu kapsamda, m. 288’de velayet hakkının

⁶⁵ Düzenleme 4 Nisan 2001 tarihli Kanun’un 1. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca İtalyan Ceza Usul Kanunu’nda yerini almıştır. Legge n. 154 del 4 aprile 2001 "Misure contro la violenza nelle relazioni familiari" pubblicata nella Gazzetta Ufficiale n. 98 del 28 aprile 2001, <https://www.camera.it/parlam/leggi/011541.htm>, erişim tarihi: 03.10.2020.

⁶⁶ Düzenleme 23 Şubat 2009 tarihli Kanun Hükmünde Kararname’nin 9. maddesinin birinci fıkrasının a bendi uyarınca İtalyan Ceza Usul Kanunu’na dahil edilmiştir. Decreto-legge 23 febbraio 2009, n. 11 "Misure urgenti in materia di sicurezza pubblica e di contrasto alla violenza sessuale, nonche' in tema di atti persecutori" pubblicato nella Gazzetta Ufficiale n. 45 del 24 febbraio 2009, <https://www.camera.it/parlam/leggi/decreti/09011d.htm>, erişim tarihi: 03.10.2020.

⁶⁷ Ev hapsi tedbirinin kayda değer bir özelliği gerekli görüldüğünde sanığın, kendisiyle birlikte yaşayan ve kendisine yardımcı olanlar dışındaki kişilerle iletişim kurmasının sınırlandırılması veya yasaklanması tedbirini de içermesidir (m. 284/2).

kullanılmasının yasaklanması (*sospensione dall'esercizio della responsabilità genitoriale*), m. 289'da kamu makamı veya kamu hizmetinden yasaklanma (*sospensione dall'esercizio di un pubblico ufficio o servizio*), yine kamu hizmetinin ifası dışında, m. 289-bis'te⁶⁸ kamu idaresiyle sözleşme yapmaktan geçici olarak yasaklanma (*divieto temporaneo di contrattare con la pubblica amministrazione*) ve m. 290'da belirli mesleki veya ticari faaliyetlerin icrasından geçici olarak yasaklanma (*divieto temporaneo di esercitare determinate attività professionali o imprenditoriali*) tedbirlerine yer verilmiştir.

“Eşyaya İlişkin İhtiyati Tedbirler” başlığı altında esasen elkoyma tedbirinin delil temini amacı taşımayan iki alt türü düzenlenmiştir: muhafaza amaçlı elkoyma (*sequestro conservativo*) ve önleme amaçlı elkoyma (*sequestro preventivo*). Muhafaza amaçlı elkoyma, genel olarak, adli para cezasının, yargılama giderlerinin ya da Devlet Hazinesi'ne yüklenebilecek nitelikte diğer meblağların ödenmesini teminat altına almak maksadıyla sanığa ait haczedilebilir nitelikte taşınır veya taşınmaz her türlü malvarlığı değerine ve alacak haklarına elkoyulmasını ifade etmektedir (m. 316/1). Suçtan kaynaklanan veya belli bir suçun işlenmesi sonucu oluşan hukuki yükümlülüklerin güvence altına alınması da bu tedbir kapsamındadır (m. 316/1-bis⁶⁹, m. 316/2). Önleme amaçlı elkoyma tedbiri ise adında yer alan “önleyici” terimine rağmen idari nitelikte bir önleme tedbiri değil, adli tedbir olup işlenen suçun sonuçlarını ağırlaştırır veya etki süresini uzatan ya da diğer suçların işlenmesini kolaylaştıran erişilebilir nitelikte şeylere veya müsadereye tabi eşyaya elkoyulmasıdır (m. 321/1-2).

Yakalama ve gözaltı tedbirleri ise yukarıda yer verilen tedbirlerin aksine, İtalyan Ceza Usul Kanunu'nun ne delil teminine yönelik araçlar bölümünde

⁶⁸ Bu düzenleme oldukça yakın bir tarihte, 9 Ocak 2019 tarihli Kanun'un 1. maddesinin dördüncü fıkrasının c bendi uyarınca İtalyan Ceza Usul Kanunu'na dahil edilmiş, 31 Ocak 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Legge n. 3 del 9 gennaio 2019 “Misure per il contrasto dei reati contro la pubblica amministrazione, nonché in materia di prescrizione del reato e in materia di trasparenza dei partiti e movimenti politici” pubblicato nella Gazzetta Ufficiale n. 13 del 24 gennaio 2019, <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/gu/2019/01/16/13/sg/pdf>, erişim tarihi: 03.10.2020.

⁶⁹ Eşe ya da duygusal ilişki yaşanan kişiye karşı kasten öldürme suçu işlenmesinin sonucunda mağdurun çocuklarının haklarını güvence altına almaya yönelik bir elkoyma koruma tedbirini içeren düzenleme, 11 Ocak 2018 tarihli Kanun'un 3. maddesinin birinci fıkrası ile İtalyan Ceza Usul Kanunu'na eklenmiştir. Legge n. 4 del 11 gennaio 2018 “Modifiche al codice civile, al codice penale, al codice di procedura penale e altre disposizioni in favore degli orfani per crimini domestici”, pubblicato nella Gazzetta Ufficiale n. 26 del 1 febbraio 2018, <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/gu/2018/02/01/26/sg/pdf>, erişim tarihi: 04.10.2020.

ne de ihtiyati tedbirlere ayrılan bölümünde düzenlenmiştir. “Ön-ihtiyati tedbir” (*misura precautelare*) olarak nitelendirilen bu tedbirler Kanunun ikinci kısmının “Ön Soruşturma ve Ön Duruşma” (*Indagini preliminari e udienza preliminare*) başlıklı beşinci kitabının 379-391. maddeler arasında yer alan “Suçüstü Halinde Yakalama ve Gözaltı” (*arresto in flagranza e fermo*) başlığını taşıyan altıncı bölümünde yer almaktadır⁷⁰.

2. Sınıflandırma

Görüldüğü üzere İtalyan Ceza Usul Kanunu’nda koruma tedbirlerinin birçok türü düzenlenmiş olup tedbirlerin bu çeşitliliği aslında itham sistemi (*sistema accusatorio*) bakımından oldukça tipiktir⁷¹. Zira tedbirlerin söz konusu çeşitliliği, bir koruma tedbirine başvurma ihtiyacı duyulduğunda, tutuklamanın son çare olarak, ancak ve ancak diğer tedbirlerden hiçbirinin yeterli olmaması halinde uygulanabilmesine imkan vermektedir⁷².

İtalyan Ceza Usul Kanunu’nun çeşitli koruma tedbirlerini düzenleyen bölümlerinin sistematığı dikkate alındığında koruma tedbirlerinin sınıflandırılmasının ana hatlarıyla İtalyan kanun koyucunun yaklaşımı esas alınarak gerçekleştirilmesi mümkündür.

- a) **Delil sağlayıcı tedbirler.** Bunlar muayene, arama, delil teminine yönelik elkoyma⁷³ ve kişiler arasında konuşmaların ve iletişimin denetlenmesi tedbirleridir. Kuşkusuz postada elkoyma, elektronik ortamda yapılanlar da dahil olmak üzere yazışmalara elkoyma,

⁷⁰ İtalyan ceza muhakemesi hukukunda genel olarak “arresto” terimi ile tipik bir “ön-ihtiyati tedbir” (*misura precautelare*) olarak, suçüstü halindeki yakalama-gözaltı (“*arresto in flagranza*”) kast edilirken; “fermo” terimi ile yine tipik bir “ön-ihtiyati tedbir” olmakla birlikte suçüstü hali olmayan ve önemli derecede suç şüphesinin varlığı halinde uygulanan yakalama-gözaltı tedbiri (“*fermo di indiziato di delitto*”) kast edilmektedir. Massimo Brazzi, **La difesa dell'indagato nella fase precautelare: L'arresto in flagranza e il fermo**, Milano: Giuffrè Editore, 2012, s. 29 vd.; Giulia Mantovani, “Arresto, fermo e allontanamento d’urgenza dalla casa familiare”, diretto da Giulio Illuminati-Livia Giuliani, **Trattato teorico pratico di diritto processuale penale, Volume V: Le indagini preliminari e udienza preliminare**, (a cura di Daniele Negri), Torino: G. Giappichelli Editore, 2017, s. 80 vd., s. 97 vd. <https://iris.unito.it/retrieve/handle/2318/1638107/334013/Mantovani%20G.%2c%20Arresto%2c%20fermo%20e%20allontanamento%20d%27urgenza%20dalla%20casa%20familiar e.pdf;jsessionid=6B21A63A1B2BA8104BEEB37918E88183.suir-unito-prod-02>, erişim tarihi: 04.10.2020.

⁷¹ Paolo Tonini, **Manuale di procedura penale**, Undicesima edizione, Milano: Giuffrè Editore, 2010, s. 395.

⁷² **a.g.e.**, s. 395.

⁷³ “sequestro probatorio”.

bankada elkoyma da bu kapsamdadır. Bu tedbirlerin ortak ayırt edici özelliğinin doğrudan delil elde etme aracı niteliği olduğu açıktır.

b) İhtiyati tedbirler. Bu tedbirler Kanuna göre iki ana kısma ayrılmaktadır: “Kişilere İlişkin İhtiyati Tedbirler” ve “Eşyaya İlişkin İhtiyati Tedbirler”⁷⁴.

aa) “Kişilere İlişkin İhtiyati Tedbirler”. Bu tedbirler eşyaya ilişkin ihtiyati tedbirlere göre çok daha geniş kapsamlı olup⁷⁵ kişi hürriyetini ya da ailevi veya sosyal ilişkilerini belirleme hürriyetini sınırlandırmaktadır⁷⁶. “Kişilere İlişkin İhtiyati Tedbirler” kendi içinde “Zorlayıcı Tedbirler” ve “Yasaklayıcı Tedbirler” olarak iki ayrı başlık altında toplanmaktadır.

aaa) “Zorlayıcı Tedbirler”. Bu tedbirler İtalyan Ceza Usul Kanunu’nda ağırlıklarına göre, nispeten hafif olan tedbirden daha ağır olana doğru sıralanmak suretiyle düzenlenmiştir⁷⁷. Dolayısıyla ilk sırada yurtdışına çıkma yasağı yer alırken, son sırada tutuklama tedbiri bulunmaktadır⁷⁸. Zorlayıcı tedbirler, yurtdışına çıkma yasağı, adli kolluğa başvurma yükümlülüğü, aile konutundan uzaklaştırma, mağdurun yaşam alanına yaklaşma yasağı, belli bir yerde ikamet etme yasağı veya ikamet etme yükümlülüğü, ev hapsi ve tutuklamadan ibarettir. “Zorlayıcı tedbirler”in ayırt edici özelliğinin genel olarak kişi *hürriyetini* sınırlandırması olduğu söylenebilir⁷⁹. Tedbirlerin mahiyeti dikkate alınırca, sınırlandırmanın kısa sayılamayacak bir süre devam ettiğini de varsaymak mümkündür. Ancak zorlayıcı tedbirler de kendi içinde ikiye

⁷⁴ Bu iki tedbir türünün sadece uygulama konusu bakımından değil, mahiyet bakımından da farklı olduğu söylenebilir. Nitekim İtalyan Ceza Muhakemesi Kanunu’un 273. maddesinde düzenlenen kişilere ilişkin ihtiyati tedbirlerin genel uygulanma koşullarının (kuvvetli suç şüphesinin varlığının yanı sıra hukuka uygunluk hali, cezazırlık sebebi ve suçu ortadan kaldıran sebeplerden hiçbirinin olmaması) kendine özgü olduğu, hiçbir şekilde eşyaya ilişkin ihtiyati tedbirlere uygulanamayacağı belirtilmektedir. Giovanni Conso-Vittorio Grevi, *Commentario breve al nuovo codice di procedura penale*, a cura di Vittorio Grevi, Padova: Cedam, 1997, s. 550.

⁷⁵ Kanunun 272 ilâ 315. maddeleri arasında kırk maddede düzenlenmektedir.

⁷⁶ Tonini, *a.g.e.*, s. 395.

⁷⁷ *a.g.e.*, s. 395.

⁷⁸ *a.g.e.*, s. 395.

⁷⁹ Ercole Aprile, *Le misure cautelari nel processo penale*, Seconda edizione, Milano: Giuffrè Editore, 2006, s. 74.

ayrılmaktadır: Zaruri Tedbirler (“*measure obbligatorie*”) ve Hürriyeti Bağlayıcı Tedbirler (“*measure custodial*”)⁸⁰.

aaaa) Zaruri tedbirler. Bu tedbir türü kapsamında yurtdışına çıkma yasağı, adli kolluğa başvurma yükümlülüğü, aile konutundan uzaklaştırma, mağdurun yaşam alanına yaklaşma yasağı, belli bir yerde ikamet etme yasağı veya ikamet etme yükümlülüğü yer almaktadır⁸¹. Zaruri tedbirlerin ayırt edici özelliği genel olarak kişi hürriyetini sınırlandırmakla birlikte bu sınırlamanın kişi hürriyetini tümüyle ortadan kaldırmamasıdır.

bbbb) Hürriyeti Bağlayıcı Tedbirler. Bu tedbirler ev hapsi ve tutuklamadan ibarettir⁸². Hürriyeti bağlayıcı tedbirler, kişi hürriyetini tümüyle ortadan kaldırma özelliğiyle diğer tedbirlerden ayrılabilir.

bbb) “Yasaklayıcı Tedbirler”. Bu tedbir türü, velayet hakkının kullanılmasının yasaklanması, kamu makamı veya kamu hizmetinden yasaklanma, kamu idaresiyle sözleşme yapmaktan geçici olarak yasaklanma, belirli mesleki veya ticari faaliyetlerin icrasından geçici olarak yasaklanma tedbirlerinden oluşmaktadır. “Yasaklayıcı Tedbirler” özgürlükler ve haklar üzerinde bir baskılamaya neden olan tedbirler olmakla birlikte, pratikte, belirli ek yaptırımların önceden, peşinen uygulanması şeklinde bir etki yaratmaktadır⁸³. Daha açık bir ifadeyle, bu tedbirlerin ayırt edici özelliği esasen güvenlik tedbiri mahiyetinde olmasına rağmen ceza muhakemesi sürecinde geçici olarak, *ihtiyaten* koruma tedbiri şeklinde uygulanmasıdır. Nitekim İtalyan Ceza Usul Kanunu’nda “Yasaklayıcı Tedbir” olarak düzenlenen tedbirlerin bazılarının (örneğin velayet hakkının ya da mesleki/ticari faaliyet hakkının kısıtlanmasının), karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelenirse, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 53. maddesinde yer alan “belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma” güvenlik tedbiri

⁸⁰ Tonini, **a.g.e.**, s. 395.

⁸¹ **a.g.e.**, s. 395.

⁸² **a.g.e.**, s. 395.

⁸³ Aprile, **a.g.e.**, s. 74.

kapsamındaki tedbirlerle örtüşmesi, İtalyan ceza muhakemesi hukukundaki “yasaklayıcı” koruma tedbirleri ile genel olarak güvenlik tedbirleri arasındaki paralelliğin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

bb) “Eşyaya İlişkin İhtiyati Tedbirler”. Bu tedbirler muhafaza amaçlı elkoyma ile önleme amaçlı elkoymadan ibarettir. “Eşyaya İlişkin İhtiyati Tedbirler” münhasıran taşınır veya taşınmaz mallar üzerinde tasarruf hakkını kullanma yasağı içeren bir mahiyete sahiptir⁸⁴. Söz konusu tedbirlerin ayırt edici özelliği yargılama sonucunda verilecek hükmün infaz edilebilmesine veya suçun sonuçlarını ağırlaştırıcı, suç işlemeyi kolaylaştırıcı ya da müsadereye tabi malvarlığının yaratacağı tehlikenin bertaraf edilmesine hizmet etmesidir. Özellikle muhafaza amaçlı elkoyma tedbirinin ön soruşturma (*indagine preliminari*) aşamasında uygulanmasının mümkün olmadığını, ancak münhasıran kovuşturma evresindeki her durumda ve her aşamada (*“esclusivamente in ogni stato e grado del processo di merito”*) uygulanabileceğini belirtmek gerekir⁸⁵. Bu bağlamda vurgulanması yararlı olacak bir husus, elkoyma tedbirinin İtalyan ceza muhakemesi hukukunda “delil sağlayıcı elkoyma” ve “ihtiyati tedbir olarak elkoyma” olarak iki ayrı *yasal türünün* bulunmasıdır.

c) Ön ihtiyati tedbirler. Bu tedbirlere örnek olarak yakalama ve gözaltına alma gösterilebilecektir. Ön ihtiyati tedbirlerin ayırt edici özelliği, sadece delil teminine ya da belli bir süreliğine uygulanan zorlayıcı, yasaklayıcı, muhafaza edici ya da önleyici ihtiyati tedbirlerin amaçlarına yönelik değil; fakat çoğunlukla zorlayıcı ihtiyati tedbirlerin uygulanabilmesini sağlayan hazırlık tedbirleri mahiyetinde (*“misura di natura precautelare”*) olmasıdır⁸⁶. Ön ihtiyati tedbirlerin, zorlayıcı ihtiyati tedbirlere benzer şekilde kişi hürriyetini sınırlandırmakla birlikte, bu tedbirlere kıyasla oldukça kısa süreli bir sınırlandırma içerdiğini vurgulamak gerekir.

⁸⁴ Tonini, **a.g.e.**, s. 395.

⁸⁵ Conso-Grevi, **a.g.e.**, s. 888.

⁸⁶ Aprile, **a.g.e.**, s. 75.

III. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞLER ÇERÇEVESİNDE SINIFLANDIRMA

A) Tedbirin ve Düzenleyici Normun Kapsamı

Erem, “usul tedbirleri” olarak ifade ettiği koruma tedbirlerinin sınıflandırılmasından ayrıca söz etmemekle birlikte kitabının bu konuya ayırdığı kısımda 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda düzenlenen belli başlı koruma tedbirlerini inceledikten sonra “diğer usul tedbirleri” bölümü altında “müteferrik tedbirler”, “yurt dışına çıkma yasağı” ve “matbuaların toplattırılması” şeklinde üç alt başlığa yer vermektedir⁸⁷. Yazarın “müteferrik tedbirler” terimiyle kastettiği, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nda düzenlenen tedbirlere benzer mahiyette, örneğin bir kurumun faaliyetinin yasaklanması gibi özel kanunlarca düzenlenen tedbirlerdir⁸⁸. Diğer iki alt başlıktan ilki olan yurt dışına çıkma yasağı, CMUK’a değil, uygulamaya dayanmakta ve daha çok yabancılar hakkında uygulanmakta iken ikincisi, “matbuaların toplattırılması”, Basın Kanunu’nun yabancı neşriyatın Türkiye’de dağıtımının Bakanlar Kurulu kararıyla yasaklanabilmesine imkan tanıyan düzenlemeye dayalı bir önleme tedbiridir⁸⁹.

Bu sistematığe bakıldığında Erem’in, tedbirin ve düzenleyici normun kapsamı kıstasını gözeterek, 1412 sayılı Kanun’un düzenlediği tutuklama, arama, zabıt (elkoyma) gibi koruma tedbirlerini “genel”; bu tedbirlere benzer nitelikte olan ve diğer kanunlarca ya da tatbikatta kabul edilen, verilen örnekler dikkate alınırca oldukça spesifik görünen tedbirleri ise “özel” koruma tedbirleri olarak değerlendirdiği söylenebilir.

Yürürlükteki hukuk açısından, tedbirin ve düzenleyici normun kapsamı kıstası uyarınca “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda düzenlenen/genel koruma tedbirleri” (örneğin gözlem altına alma, yakalama, teknik araçlarla izleme vs.) ve “diğer kanunlarla düzenlenen/özel koruma tedbirleri” (örneğin seyirden yasaklanma, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi, tanık koruma tedbirleri) şeklinde bir sınıflandırma yapmak mümkün olacaktır.

B) Tedbirin İşlevi ve Amacı

Koruma tedbirlerinin sınıflandırılmasında işlev ve amaç kıstasları birbirine oldukça yakındır. Ancak işlev kıstasının amaç kıstasına göre daha genel mahiyette olduğu ifade edilebilir.

⁸⁷ Erem, **a.g.e.**, s. 435-492.

⁸⁸ **a.g.e.**, s. 491.

⁸⁹ **a.g.e.**, s. 492.

1- Tedbirin İşlevi

Tedbirin iki tür işlevinden söz edilebilir. Bunlardan ilki daha çok hükmün verilmesini sağlayıcı/hükmün uygulanmasını sağlayıcı şeklinde içeriksel bir kıstası esas alırken, tedbirin kronolojik işlevi muhakeme sürecinde tedbirin ilişkin olduğu konunun zamanına müdahale etme biçimi kıstasını dikkate almaktadır.

a) Tedbirin İçerik Bakımından İşlevi

Tedbirin işlevine göre bir sınıflandırmaya yer veren Tosun, koruma tedbirlerinin “muhafaza edici” (“*conservative*”) ve “önleyici” (“*preventive*”) şeklinde ikiye ayrılabilmesine değinmiştir⁹⁰. Yazara göre, arama, elkoyma, tutuklama gibi muhafaza edici tedbirler delillerin elkoyulmak veya karartılmasını engellemek suretiyle korunması sayesinde hükmün verilmesini güvence altına alır⁹¹. Buna karşılık, hükmün yerine getirilmesini sağlayan önleyici koruma tedbirleri, müsadereye tabi eşyaya elkoyma ve kaçma şüphesi sebebiyle tutuklamada olduğu gibi kararların infaz edilebilmesi işlevine sahiptir⁹². Fakat Tosun’un aynı koruma tedbirinin (örneğin tutuklamanın) arka plandaki sebebine göre (örneğin kaçma ya da delilleri karartma ihtimaline bağlı olarak) söz konusu kategorilerin her ikisine de dahil edilebileceği, ayrıca yargılama sona erip hüküm verildikten sonra başvuru tedbirlerinin hangi kategoriye dahil edileceğinin belli olmadığı⁹³, dolayısıyla kıstasın yeterince açık olmadığı gerekçeleriyle bu sınıflandırma kıstasına belli ölçüde eleştirel yaklaştığı⁹⁴ gözlemlenmektedir.

Kunter’e göre koruma tedbirlerini “tutucu” ve “önceleyici” olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür⁹⁵. “Tutucu koruma tedbiri”, kararın geçmişe uygulanması⁹⁶ (“*retroattività della decisione*”) için geçmişte gerçekleşen olay

⁹⁰ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 828; Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 17.

⁹¹ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 828.

⁹² **a.g.e.**

⁹³ Örneğin tutuklama tedbiri bakımından, tutuklu kişinin mahkum edilmesi halinde hüküm sonrasında tutuklama tedbirinin uygulanmasının (“hükmen tutuklu”luk halinin) kendine özgü bir tür teşkil ettiği söylenebilir. Özlem Ögütçü, **Cezai ve Hukuki Boyutlarıyla Tutuklama**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019, s. 52.

⁹⁴ Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 17.

⁹⁵ Kunter, **a.g.e.**, s. 469, s. 474.

⁹⁶ Kararın geçmişe uygulanması, suçun imkanlar çerçevesinde deyiş yerindeyse yeniden canlandırılmasına istinaden karar verme durumunu ifade etmektedir. Amacı hüküm ile olay zamanı arasında meydana gelebilecek değişiklikleri mümkün olduğunca engellemektir. Söz konusu değişiklikleri engellemenin ikinci aracı olarak da muhakemenin yoğunluğu

ya da durumları, meydana gelmiş olan değişiklikleri dikkate almaksızın muhafaza etmeye yönelik araçları; “önceleyici koruma tedbiri” ise somut olay hakkında verilen hükmün gereğinin yerine getirilememesi tehlikesini bertaraf etmeye yönelik araçları ifade etmektedir⁹⁷. Tutucu koruma tedbirlerine ancak hüküm verilmeden önce başvurulabilirken önceleyici koruma tedbirlerine hükmün kesinleşmesinden önce ya da sonra, örneğin infaz süreci henüz başlamaması dolayısıyla hükmün infaz edilememesi tehlikesi söz konusu ise başvurmak mümkündür⁹⁸. Yazarın ilk türdeki koruma tedbirlerine örnek olarak arama tedbirini⁹⁹; önceleyici koruma tedbirleri için ise para cezasının ya da suçla ilgili olmayan eşyanın müsaderesi yaptırımının yerine getirilememe olasılığına karşı cezai nitelikte ihtiyati haciz mahiyetindeki “suçla ilgili olmıyan eşya ve alacaklara elkoyma”yı örnek olarak gösterdiği¹⁰⁰ anlaşılmaktadır.

Kanaatimizce Kunter’in yaptığı koruma tedbiri tasnifini tedbirin işlevine göre tasnif olarak nitelendirmek mümkündür. Yazarın “tutucu koruma tedbiri” adını verdiği tedbir türünün öncelikle delil temin etmeye ya da delilleri korumaya yönelik tedbirleri kapsadığı ifade edilebilir. Bu nedenle “koruyucu koruma tedbiri” olarak isimlendirebiliriz. Buradaki anlamıyla “koruyucu” olma hali, suç teşkil ettiği iddia edilen olayın muhakeme sürecinde somutlaştırılarak mümkün olduğunca değişikliğe uğramadan hükümden önce ele alınmasını sağlama işlevini ifade etmektedir. Örneğin elkoyma, teknik araçlarla izleme, iletişimin denetlenmesi gibi tedbirler bu kapsamda değerlendirilebilir.

Buna karşılık, Kunter’in “önceleyici koruma tedbiri” şeklinde adlandırdığı tedbir türünün ceza muhakemesi sürecinin nihayetinde verilecek hükmün infaz edilebilmesi amacına matuf olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu tür tedbirleri ifade etmek için –önleme tedbiriyle karıştırılmaması gerektiğini not ederek- yazarın daha önce “önceleyici” terimi yerine tercih etmiş olduğu¹⁰¹ “önleyici koruma tedbiri” teriminin daha uygun

(“*concentrazione del processo*”) ilkesi gösterilmektedir. Kunter, **a.g.e.**, s. 469. Bunu duruşmanın yoğunluğu ilkesi olarak da ifade etmek mümkündür. Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 746.

⁹⁷ Kunter, **a.g.e.**, s. 469-470.

⁹⁸ **a.g.e.**, s. 470.

⁹⁹ **a.g.e.**, s. 474. Ancak yazar, arama tedbirinin hem “tutucu koruma tedbiri”, hem de delil teminine yönelik bir “soruşturma işlemi” olduğunu belirtmektedir. **a.g.e.**, s. 474.

¹⁰⁰ **a.g.e.**, s. 470, “suçla ilgili olmıyan eşya ve alacaklara elkoyma”, s. 526.

¹⁰¹ **a.g.e.**, s. 470, Kunter eserinin ilk dört baskısında bu terimi kullanmış olduğunu, fakat sonra uzak ya da yakın tehlikeye göre yaptığı önleme tedbiri-koruma tedbiri ayrımını dikkate alarak “önleyici koruma tedbiri” terimi yerine “önceleyici koruma tedbiri”ni kullanmayı

olduğu söylenebilir. Önleyici koruma tedbirleri bakımından kaçma şüphesi üzerine tutuklama ilk akla gelebilecek örneklerdendir.

Öte yandan, Tosun'un muhafaza edici/önleyici koruma tedbiri sınıflandırmasının Kunter'in tutucu/önceleyici ayrımıyla büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir. Hükmün infaz edilebilmesi işlevi olarak da ifade edilebilecek ikinci kategori bakımından bu örtüşme, Kunter'in, "önceleyici" koruma tedbirini daha önce "önleyici" olarak ifade ettiğini belirttiği göz önüne alınırsa¹⁰² terminolojik olarak da açıktır. Kunter'in geçmişteki olaylara ilişkin verileri koruyucu nitelikteki "tutucu koruma tedbiri"nin ise Tosun'un –her ne kadar önce "sonkararın verilmesini sağlayan" şeklinde ifade etse de sonraki açıklamalarından anlaşılacağı üzere-¹⁰³ delilleri güvence altına almaya yönelik "muhafaza edici koruma tedbiri" kategorisiyle dahi çakıştığı söylenebilir.

Kunter gibi koruma tedbirlerini "tutucu" ve "önceleyici" olarak sınıflandıran yazarlardan Yenisey-Nuhoğlu'na göre, bu kategorilerin ilki "geçmişe yönelik", ikincisi ise "geleceğe yönelik" koruma tedbiri olarak isimlendirilebilir¹⁰⁴. Bu bağlamda, hükmün verilmesine kadar, değişiklikleri önleyerek "eski durumu yaşatmaya" yönelik tedbirler "tutucu koruma tedbiri"; hükmün verilmesinden önce ya da sonra, belirli bir işlemin uygulanmasının işlevsel, "pratik bir değeri" olması için ileride gerçekleşecek durumu önceleyen tedbirler ise "önceleyici koruma tedbiri"ni ifade eder¹⁰⁵. Muhafaza edici/önleyici ayrımı ile tutucu/önceleyici ayrımı arasındaki benzerliğe ilişkin yukarıdaki açıklamalar, Yenisey-Nuhoğlu'nun tasnifi bakımından da geçerlidir.

b) Tedbirin Kronolojik İşlevi

Tedbirin içerik olarak işlevi kıstasında kronolojik işlevin de yer tuttuğu görülmektedir. Ancak tedbirin *doğrudan kronolojik işlevine* dair bir sınıflandırma da yapılabilir. Hukuk muhakemesi teorisinden esinlenerek koruma tedbiri bakımından kullanılan bir sınıflandırma ölçütü olan tedbirin zamana yönelik müdahalesi, Tosun'un da işaret ettiği üzere, zamanda ileriye veya geriye gitme ya da zamanı dondurma şeklinde tezahür edebilir¹⁰⁶.

uygun bulduğunu belirtmektedir. **a.g.e.**, s. 470, 290 numaralı dipnot. Ayrıca bkz: **a.g.e.**, s. 468.

¹⁰² Kunter, **a.g.e.**, s. 470.

¹⁰³ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım**, **a.g.e.**, s. 828.

¹⁰⁴ Yenisey-Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 314.

¹⁰⁵ **a.g.e.**, s. 314.

¹⁰⁶ Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 17-18.

Yazarın “tedbirlerin tesirleri” olarak adlandırdığı bu ayrım, koruma tedbirlerinin kronolojik olarak “geriletici” (“*restitutorio*”), “öne alıcı” (“*antecipatorio*”) veya “durdurucu” (“*inibitorio*”) şeklinde birbirinden ayrılabilceğini öngörmektedir¹⁰⁷. Tosun’a göre muhafaza edici/önleyici ayrımına göre daha belirgin olan bu tasnif ceza muhakemesine uyarlanacak olursa, eski tutanakların okunmasının “geriletici”, tanık veya bilirkişinin erken dinlenmesinin “ilerletici”, tutma ve elkoymanın ise “durdurucu” nitelikte koruma tedbiri olduğundan söz edilebilir¹⁰⁸. Bu örneklemede eleştirilecek bir husus varsa o da tanık veya bilirkişinin erken dinlenmesinin koruma tedbiri olmadığı halde bu sınıflandırmada yer bulmasıdır. Bu yüzden, söz konusu tasnif koruma tedbirlerinden çok, ceza muhakemesi işlemlerinin sınıflandırılmasını andırmaktadır.

Kanaatimizce bu ayrımdan yararlanarak koruma tedbirlerinden “geriletici” türüne örnek vermek güçtür. Bu yüzden “durdurucu koruma tedbiri” ve “ilerletici koruma tedbiri” şeklinde ikili bir tasnif yapılabilir. Buna göre arama, elkoyma, teknik araçlarla izleme, iletişimin tespiti ve kaydedilmesi gibi delil teminine yönelik tedbirlerini “durdurucu koruma tedbiri”ne; gaip ya da kaçak olan sanık için güvence belgesi verilmesi ile adli kontrol kapsamında güvence gösterme ve önceden ödetme tedbirlerini “ilerletici koruma tedbirleri”ne örnek gösterebiliriz.

2- Tedbirin Amacı

Koruma tedbirleri için “zorlayıcı önlem” terimini kullanan Yüce, amaç açısından bu tedbirlerin, sanığın muhakemede hazır bulunmasını teminat altına alan tedbirler, delilleri muhafaza eden tedbirler ve hükmün yerine getirilmesini sağlayan tedbirler olmak üzere üç kısma ayrılabilceği kanaatindedir¹⁰⁹. Bu ayrıma göre, sanığın hazır bulunmasını sağlayan tedbirler için yakalama, zorla getirme, tutuklama, kayıp kişinin mallarına el koyma; delilleri koruyucu tedbirler için yine yakalama, zorla getirme, tutuklama ve ilkinden farklı olarak arama; hükmün yerine getirilmesini sağlayan tedbirler içinse sözü edilen tedbirlerin büyük bölümü ile müsadereye tabi eşyaya elkoyma örnek teşkil eder¹¹⁰.

Yurtcan’a göre amaç bakımından “sanığın el altında tutulması”, “delillerin kaybını önleme”, “kararların uygulanmasını sağlama” ve

¹⁰⁷ a.g.e., s. 18.

¹⁰⁸ a.g.e., s. 18.

¹⁰⁹ Turhan Tufan Yüce, “Ceza Yargılama Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi”, **Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 1, 1980, s. 75.

¹¹⁰ a.g.e., s. 75.

“yargılamanın düzenini sağlama” biçiminde dört kategoriden oluşan bir tasnif yapılabilir¹¹¹. Bu kapsamda, tutuklama, gözlem altına alma, yakalama, zorla getirme, gaipilere ilişkin elkoyma sanığın el altında tutulmasına; yakalama, tutuklama, zorla getirmenin yanı sıra elkoyma ve her türlü arama tedbiri delillerin kaybını önlemeye; yakalama, gözlem altına alma, gaipilere ilişkin elkoyma kararların uygulanmasını sağlamaya; duruşma disiplinini sağlayıcı ya da suç mahallinde kolluğun görevini icra etmesini engelleyenlere yönelik tedbirler ise yargılamanın düzenini sağlamasına yönelik tedbirlerdir¹¹². Görüldüğü üzere, başta yakalama olmak üzere aynı koruma tedbiri birden fazla kategoriye dahil edilebilmektedir.

Centel-Zafer’e göre koruma tedbirlerinin amaçları hükmün gereğinin yerine getirilmesini sağlamak, delilleri muhafaza etmek ya da sanığın yargılamada bulunmasını temin etmek olabilir¹¹³. Ancak yakalama ve tutuklamada olduğu gibi bir koruma tedbirinin birden fazla amaca sahip olması mümkündür¹¹⁴.

Tedbirin amacına göre sınıflandırmaya yer veren yazarlardan Ünver-Hakeri, söz konusu farklı amaçlar arasında sanığın yargılamada hazır bulundurulmasını temin etme, delilleri koruma ve hükmün yerine getirilmesini sağlamaya işaret etmektedir¹¹⁵. Yakalama ve koruma tedbirleri ise bu açıdan sınıflandırmanın ayırt edici örnekleri olmaktan ziyade, aynı koruma tedbirinin birden fazla amacı olabileceğinin göstergesidir¹¹⁶.

3- Değerlendirme

Tedbirin işlevi ve amacı kıstası bir bütün olarak değerlendirilirse koruyucu (Kunter’in ifadesiyle “tutucu”) koruma tedbirleri kategorisinin sadece delilleri muhafaza etmek ya da delil temin etmek amacını değil, sanığın yargılamada bulunmasını sağlama amacını da kapsadığı ileri sürülebilir. Zira sanığın yargılamada hazır bulunması, hükümden önceki evrede somut olayın gerçekleştiği andaki gibi korunmasına ve canlandırılmasına hizmet etmeye yönelik sayılabilir. Önleyici (Kunter’in ifadesiyle “önceleyici”) koruma tedbirleri kategorisi ise hükmün yerine getirilmesini sağlayan tedbirleri kapsamaktadır.

¹¹¹ Yurtcan, **a.g.e.**, s. 367-368.

¹¹² **a.g.e.**, s. 367-368.

¹¹³ Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 365.

¹¹⁴ **a.g.e.**, s. 365.

¹¹⁵ Ünver-Hakeri, **a.g.e.**, s. 322.

¹¹⁶ **a.g.e.**, s. 322.

İşlev ve amaç kriteri bakımından vurgulanması gereken bir başka husus, belli bir koruma tedbirinin uygulanabileceği çeşitli hallerden bazılarının farklı işlevlere sahip olmasıdır. Örneğin, Tosun'un yaptığı muhafaza etme/önleme ayırımında, belli hallerde tutuklamanın her iki kategoriye de dahil edilebileceği açıkça görülmektedir¹¹⁷. Buna göre, delillerin karartılmaması için tutuklama “muhafaza edici koruma tedbiri” iken kaçma şüphesi sebebiyle tutuklama “önleyici koruma tedbiri” niteliği taşımaktadır¹¹⁸.

Tedbirin amacı bakımından, aynı koruma tedbirinin (örneğin yakalamanın) birden fazla kategoriye girebilmesinin, amaç kıstasına göre yapılacak sınıflandırmanın yeterince işlevsel olmamasına yol açtığı söylenebilir. Öte yandan Yurtcan'ın yer verdiği “yargılamanın düzenini sağlayan önlemler” kategorisinin daha ayırt edici olduğunu, diğer kategorilerden birden fazlasına dahil edilebilen yakalama ya da tutuklamanın dahi “yargılamanın düzenini sağlayan önlemler” kapsamına giremeyeceğini; dolayısıyla söz konusu kategorinin daha işlevsel görüldüğünü ileri sürmek mümkündür.

C) Tedbirin Yapısı

Koruma tedbirlerinin karma yapıda koruma tedbirleri ve salt/pür koruma tedbirleri olarak tasnif edilmesi mümkündür.

Özen, hem “delil elde etme yöntemi” hem de koruma tedbiri olarak “çifte özelliğe” sahip koruma tedbirleri ile salt koruma tedbirleri arasında ayırım yapmaktadır¹¹⁹. Bu bağlamda arama, elkoyma, şirket yönetimi için kayyım tayini, bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme sözü edilen “çifte özelliğe” sahip tedbirler arasındadır¹²⁰. Nitekim yazar bu tedbirleri “koruma tedbirleri” başlığında değil, “delile ulaşma yolları” başlığı altında ele almaktadır¹²¹. Dikkat çekici bir husus, söz konusu koruma tedbirlerinin önemli bir bölümünün İtalyan Ceza Usul Kanunu'nun “Delil Araştırma Yöntemleri” (*Mezzi di ricerca della prova*) başlığını taşıyan

¹¹⁷ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım**, a.g.e., s. 828; Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, a.g.e., s. 17.

¹¹⁸ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım**, a.g.e., s. 828.

¹¹⁹ Özen, a.g.e., s. 430, s. 590. Yazar yalnızca “çifte özelliğe” sahip tedbirlerden söz etmektedir. “Salt koruma tedbirleri” terimini yazarın “çifte özellik” teriminden esinlenerek zıddı olarak kullanılmaktadır.

¹²⁰ a.g.e., s. 590.

¹²¹ a.g.e., s. 463-587.

bölümünde düzenlenen tedbirlerle örtüşmesidir¹²². Bu doğrultuda, salt koruma tedbirlerinin ise yakalama, gözaltına alma, tutuklama ve adli kontrolden ibaret olduğu¹²³ söylenebilir. Belirtmek gerekir ki salt koruma tedbirleri olarak adlandırdığımız tedbir türü de büyük ölçüde İtalyan ceza muhakemesi hukukundaki “zorlayıcı tedbirler” (*measure coercitive*) kavramıyla¹²⁴ örtüşmektedir.

D) Tedbirin Sınırladığı Hak ve Özgürlük

Kunter, tedbirin sınırladığı hak ve özgürlük kıstası doğrultusunda genel bir ikili ayrıma yer vermektedir¹²⁵. Buna göre, koruma tedbirleri kişi hürriyetini sınırlayan ve sınırlandırmayan tedbirler şeklinde iki bölüme ayrılacaktır¹²⁶.

Koruma tedbirlerinin “ilgilendirdikleri temel hak ve özgürlüklere göre” veya “konusu bakımından” sınıflandırılmasının gerek uygulama gerekse öğretim açısından faydasını özellikle vurgulayan Tosun, bu kıstas çerçevesinde “kişiyi”, “eşyayı” ve “bazı hakları” ilgilendiren tedbirler olmak üzere üçlü bir sınıflandırma yapmayı –sadece kişiye veya eşyaya ilişkin tedbir tasnifine kıyasla- daha isabetli bulmaktadır¹²⁷. Hemen belirtmek gerekir ki yazarın kullandığı “bazı hakları ilgilendiren” terimi, çalışma özgürlüğü, seyahat özgürlüğü ya da özel hayatın gizliliği gibi çeşitli hak ve özgürlüklere yönelik tedbir anlamındadır¹²⁸. Yazarın yaptığı ayırım uyarınca yakalama, zorla getirme, tutuklama ve teminatla salıverme kişiyi ilgilendiren tedbirlere; elkoyma ve “toplatma” eşyayı ilgilendiren tedbirlere; nihayet yurt dışına çıkma yasağı ile postada elkoyma çeşitli, birden fazla, “bazı hakları” ilgilendiren tedbirlere örnek oluşturur¹²⁹. Ancak, genel olarak arama, hem kişiyi hem de eşyayı ilgilendiren bir tedbirdir¹³⁰. Konutta aramanın kişiyi ve eşyayı ilgilendirebileceği açık olmakla beraber, ilk elden kısıtladığı hakkın

¹²² Delil araştırma yöntemlerine ilişkin hükümler İtalyan Ceza Usul Kanunu’nun 244 ilâ 271. maddeleri arasında yer almaktadır.

¹²³ Özen, **a.g.e.**, s. 597-691.

¹²⁴ Tonini, **a.g.e.**, s. 395. Bu tedbirler İtalyan Ceza Usul Kanunu’nun 280 ilâ 286. maddeleri arasında düzenlenmektedir.

¹²⁵ Kunter, **a.g.e.**, s. 474.

¹²⁶ **a.g.e.**, s. 474.

¹²⁷ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 829; Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 16-17.

¹²⁸ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 916.

¹²⁹ **a.g.e.**, s. 829.

¹³⁰ Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 17.

konut dokunulmazlığı olduğu bu bağlamda vurgulanmaktadır¹³¹. Telefonla iletişimin denetlenmesi tedbirinin ise kişiye ya da eşyaya değil, haberleşme özgürlüğüne ilişkin olduğu açıktır¹³². Öte yandan, yazarın ceza muhakemesi hukukunu konu alan genel eserinde koruma tedbirlerini incelerken büyük ölçüde¹³³ “ilgilendirdikleri temel hak ve özgürlüklere göre” tasarlanmış bir sistematigi esas aldığı¹³⁴ not etmekte yarar vardır.

Yüce’ye göre “yöneldikleri”, “etkiledikleri” değere göre koruma tedbirleri hakkında özgürlüğe, vücuda, mülkiyete yönelik koruma tedbirleri ile eve ve işyerine yönelik aramadan ibaret dörtlü bir sınıflandırma yapmak mümkündür¹³⁵. Buna göre özgürlüğe yönelik tedbirler tutuklama, yakalama, zorla getirme (“ihzar”), gözlem altına alma (“sanığın resmi bir kurumda gözaltına alınması”), zorlama hapsi (tanık için “baskı hapsi”); vücuda yönelik tedbir üst araması; mülkiyete yönelmiş tedbir elkoyma iken eve ve işyerine yönelik arama başlı başına bir tedbir türüdür¹³⁶.

Özgürlüğü sınırlandıran tedbirler arasında gözlem altına almaya yer verilmesi ilk bakışta ilginç görünmekle birlikte şüphelinin ya da sanığın resmi bir sağlık kurumunda isteği dışında “gözlem altına alınması”nın, şüpheli/sanık açısından bakıldığında aslında bir “tutulma” olduğu; tutuklama kadar ağır bir tedbir, hatta akıl hastalığına yönelik tıbbi teşhis sürecinin ağırlaştırıcı etkisi göz önüne alındığında tutuklamadan daha ağır bir tedbir olduğu dikkate alınırca oldukça isabetlidir. Gözlem altına alma tedbiri, gerçekten, *öncelikle* kişi özgürlüğünü kısıtlayan bir tedbirdir. Özgürlüğü sınırlandıran tedbirler arasında tanıklar için disiplin hapsine yer verilmesi de özgün bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Gerçekten disiplin hapsi de ceza muhakemesi sürecinin gereği gibi işlemesi için temel bir hak ve özgürlüğü kanuna dayalı ve geçici olarak kısıtlayan bir tedbir olmakla koruma tedbiri niteliğini

¹³¹ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 829.

¹³² Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 17.

¹³³ “Postadaki evraka koyma” tedbiri, sınıflandırma bahsinde “bazı başka hakları veya özgürlükleri ilgilendiren koruma tedbirleri” kapsamında gösterilirken, bu tedbirin sistematik içinde “eşyayı ilgilendiren koruma tedbirleri” başlığı altında incelendiği anlaşılmaktadır. Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 829, ss. 906-916.

¹³⁴ Yazar “kişi serbestliğini ilgilendiren koruma tedbirleri” başlığı altında yakalama, tutuklama, teminatla salıverme, zorla getirmeyi; “eşyayı ilgilendiren koruma tedbirleri” başlığı altında basit elkoyma, gaiplere ilişkin elkoyma, toplatma ve postada elkoymayı; “bazı başka hakları veya özgürlükleri ilgilendiren koruma tedbirleri” kapsamında da arama, yurt dışına çıkma yasağı, “işten elçektirme” ve “erken dinleme” tedbirlerini ele almaktadır. Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, ss. 829-939.

¹³⁵ Yüce, **a.g.e.**, s. 74-75.

¹³⁶ **a.g.e.**, s. 74-75.

taşımaktadır. Nihayet belirtmek gerekir ki Yüce'nin yer verdiği tüm kategoriler için verdiği örnek tedbirlerin tamamının özel kanunlarca değil, 1412 sayılı Kanun tarafından düzenlendiği dikkat çekmektedir.

Yurtcan, “yöneldikleri değerlere göre” koruma tedbirlerini özgürlüğe, bedene, “konuta”, sırrın korunmasına ve mülkiyet ile malvarlığına yönelik “ceza yargılaması önlemleri” şeklinde sınıflandırmaktadır¹³⁷. Bu tasnife göre, başta tutuklama olmak üzere yakalama, zorla getirme, yurtdışına çıkma yasağı, tanıklara uygulanan zorlama hapsi özgürlüğe; beden muayenesi ve üst araması bedene; konutta arama “konuta”; elkoyma gibi haberleşme hürriyetini kısıtlayan tedbirler “sırrın korunması”na; elkoymanın muhtelif türleri ise mülkiyet ve malvarlığına yönelik tedbirlerdir¹³⁸. Yazarın tanıklara uygulanan zorlama hapsini hem koruma tedbiri olarak değerlendirmesi, hem de bu tedbirin özgürlüğe yönelik bir koruma tedbiri olduğunu belirtmesi oldukça isabetlidir. Beden muayenesinin koruma tedbiri olma niteliği ve yapılan sınıflandırmada bu tedbire ayrılan kategori konusunda da aynı kanaatteyiz. Ek olarak, yazarın “sırrın korunması” olarak ifade ettiği değere yönelik tedbirlere genel olarak elkoymadan ziyade postada elkoymayı, iletişimin denetlenmesini, teknik araçlarla izlemeyi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesini örnek olarak göstermek mümkündür.

Centel-Zafer, tedbirin sınırlandığı hak ve özgürlüğü “yöneldiği değer” şeklinde ifade etmekte olup bu değerler arasında özgürlük, zilyetlik, vücut bütünlüğü, özel hayat ve konut dokunulmazlığına yer vermektedir¹³⁹. Bu çerçevede özgürlük bakımından yakalama ve tutuklama, zilyetlik bakımından elkoyma, konut dokunulmazlığı bakımından arama, vücut bütünlüğü ve özel hayat bakımından üst araması örnek olarak gösterilmektedir¹⁴⁰. Söz konusu örneklerden arama tedbirinin uygulanma kapsamı bakımından farklı hak ve özgürlükleri sınırlandırabileceği, dolayısıyla uygulanma yerine göre bir koruma tedbirinin kendi içinde dahi sınıflandırılabilmesi sonucunu çıkarmak mümkündür.

Ünver-Hakeri de koruma tedbirlerinin yöneldiği değere göre sınıflandırılabilmesi kanaatindedir¹⁴¹. Buna göre, üst araması vücuda,

¹³⁷ Yurtcan, **a.g.e.**, s. 367.

¹³⁸ **a.g.e.**, s. 367.

¹³⁹ Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 365.

¹⁴⁰ **a.g.e.**, s. 365.

¹⁴¹ Ünver-Hakeri, **a.g.e.**, 322.

yakalama ve tutuklama hürriyete, elkoyma mülkiyet ve zilyetliğe, arama konut dokunulmazlığına yönelik koruma tedbirlerine örnek teşkil eder¹⁴².

Özen, tedbirin yönelik olduğu değer bakımından dört kategoriye yer vermektedir¹⁴³. Bu çerçevede hürriyete yönelik tedbirler yakalama, tutuklama ve (haberleşme hürriyeti açısından) iletişimin denetlenmesi; konut dokunulmazlığına yönelik tedbirler konutta arama ve diğer kapalı alanlarda arama; mülkiyet ve zilyetliğe yönelik tedbirler elkoyma, nihayet vücuda yönelik tedbirler üst araması ve beden muayenesi ile somutlaşmaktadır¹⁴⁴.

Öte yandan İpekçioğlu'nun "hareket özgürlüğü"nü sınırlandıran tedbirlerden söz ettiği görülmektedir¹⁴⁵. Yazarın bu açıklamasından hareketle hareket özgürlüğünü sınırlandıran ve sınırlandırmayan koruma tedbirleri şeklinde bir sınıflandırma yapmak mümkündür. Hareket özgürlüğünü sınırlandıran koruma tedbirleri arasında yakalama, zorla getirme, gözaltına alma, tutuklama ve gözlem altına alma bulunmaktadır¹⁴⁶. 6222 sayılı Kanun'un 18/3. maddesinde düzenlenen ve hükmün ilk fıkrasındaki tanıma göre "müsabakaları ve antrenmanları izlemek amacıyla müsabaka, antrenman ve seyir alanlarına girişinin yasaklanma"sı anlamına gelen seyirden yasaklanma da hareket özgürlüğünü kısıtlayıcı tedbirlerden sayılabilecektir. Buna karşılık hareket özgürlüğünü kısıtlamayan koruma tedbirlerine iletişimin denetlenmesi, taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma gibi tedbirler örnek olarak verilebilir.

Aldemir'in "hürriyet"i kısıtlayan koruma tedbirleri olarak incelediği tedbirler, yakalama, gözaltına alma, tutuklama ve adli kontroldür¹⁴⁷. Yukarıdaki sınıflandırmalar çerçevesinde "özgürlüğü" ya da "hareket özgürlüğü"nü kısıtlayan tedbirler kategorisiyle oldukça benzer olmakla birlikte, yazarın adli kontrolü bu kapsamda değerlendirdiğinin altını çizmek gerekir. "Hürriyet" kavramı geniş anlamda ele alındığı takdirde bu yaklaşımın isabetli olduğu söylenebilecektir.

E) Tedbirin Uygulandığı Kişi

1- Ceza Muhakemesi Süjesi Olarak

¹⁴² a.g.e., 322.

¹⁴³ Özen, a.g.e., s. 590.

¹⁴⁴ a.g.e., s. 590.

¹⁴⁵ İpekçioğlu, "Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri", a.g.e., s. 1242.

¹⁴⁶ a.g.e., s. 1242.

¹⁴⁷ Hüsnü Aldemir, **Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri: Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol**, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020, b.a.

Tosun'un (tedbirin) "aleyhine alındıkları kişi" olarak ifade ettiği sınıflandırma ölçütüne göre ikili bir ayırım yapılabilir: " tarafları ilgilendiren" tedbirler ve "üçüncü şahısları ilgilendiren" tedbirler¹⁴⁸. Taraflara ilişkin tedbirler iddia ve savunma tarafı olmak üzere ikiye ayrılabilir¹⁴⁹. Koruma tedbirlerinin çoğunun taraflara ve taraflar arasından da sanığa¹⁵⁰ ilişkin olduğunu belirten yazar, üçüncü kişilere ilişkin tedbirler¹⁵¹ bağlamında tanığın zorla getirilmesi ile üçüncü kişiler nezdinde arama tedbirini örnek olarak göstermektedir¹⁵². Tosun'un "aleyhine alındıkları kişi" tasnifinde dikkat çekici olan bir nokta, "iddia tarafını ilgilendiren" tedbir kategorisine yer verilmesi olup bu tedbir türü aslında şikayetçi olan şahsi davacının kovuşturmayaya yönelik başvurusu dolayısıyla kendisinden güvence talep edilmesi ile somutlaştırılmaktadır¹⁵³. Dolayısıyla yazarın, tarafları/üçüncü kişileri ilgilendiren tedbir ayırımının yanı sıra " tarafları ilgilendiren" tedbir sınıfının da kendi içinde iddia tarafını ilgilendiren/sanığı ya da savunma tarafını ilgilendiren şeklinde bir alt sınıflandırmaya yöneldiği söylenebilir. Yazarın bu ayırımında, "iddiacı taraf" olarak ifade ettiği tarafın, "iddia makamı" nı (savcıyı) dışında bıraktığı ve şahsi davacı/şikayetçi süjesini yansıttığı kuşkusuzdur¹⁵⁴.

Yüce'ye göre "tedbirden etkilenen kişi" bakımından sanık, tanık, üçüncü kişi ve "herhangi bir kişi" olmak üzere dördü bir tasnif yapılabilir¹⁵⁵. Şöyle ki, sanık için yakalama, tutuklama, arama ve elkoyma; tanık için zorla getirme ve disiplin hapsi; üçüncü kişiler için elkoyma ile disiplin hapsi (CMUK m. 86,

¹⁴⁸ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 828; Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 18.

¹⁴⁹ Sanığın yargılama sürecinin en önemli öznesi olması, ulaşılmak istenen maddi gerçeğin temelde sanığa ilişkin olması, maddi gerçeğin ortaya çıkmasını en çok sanığın engellemesi olasılığı koruma tedbirlerinin sanığa yönelik olmasının başlıca sebepleridir. Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 18.

¹⁵⁰ Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 18.

¹⁵¹ Üçüncü kişiler ise maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasından etkilenen kişiler olmadığından, onlar hakkında koruma tedbiri uygulanması esasen toplum yararından kaynaklanmaktadır. Bununla beraber maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıyla ilgili durumları farklı olduğundan, sanığa uygulanan koruma tedbirlerine kıyasla üçüncü kişilere uygulanan koruma tedbirleri daha güvencelidir. Zorla getirme tedbirinde tanıkların sanıktan farklı bir prosedüre tabi olması, aramada sanık ile üçüncü kişiler için farklı koşullar aranması bunun birer göstergesidir. Ancak elkoyma tedbiri için aynı ayırımın geçerli olduğu söylenemez. Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 18-20.

¹⁵² Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 828-829.

¹⁵³ Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 18; Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım, a.g.e.**, s. 828-829.

¹⁵⁴ Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 18.

¹⁵⁵ Yüce, **a.g.e.**, s. 75-76.

m. 87) örnek teşkil ederken “herhangi bir kişi”ye uygulanan koruma tedbiri olarak olay yerinde memurun emirlerine muhalefet dolayısıyla gözaltı (CMUK m. 157) tedbirinden bahsedilebilir¹⁵⁶. Dikkate değer bir tespit olarak, Yüce’nin 1412 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde tedbirin uygulandığı kişi açısından “üçüncü kişi” ile “herhangi bir kişi” arasında yaptığı ayırım, elkoyma veya disiplin hapsine maruz kalan kişinin şüpheli ya da sanık olmaması halinde bile suçla dolaylı da olsa bir ilgisi olduğu için “üçüncü kişi” olarak adlandırıldığını; buna karşılık, olay yerinde memurun emirlerine muhalefet dolayısıyla gözaltının ise suçla dolaylı yahut dolaysız hiçbir surette ilgisi olmadığı için “herhangi bir kişi” olarak nitelendirildiğini düşündürmektedir.

Yurtcan, yöneldiği kişiye göre koruma tedbirlerini dörde ayırmaktadır: sanığa, tanığa, olayla ilgili üçüncü kişilere ve herkese yönelik tedbirler¹⁵⁷. Bu sınıflandırma çerçevesinde yakalama, tutuklama, zorla getirme, gözlem altına alma, elkoyma, üst araması sanığa yönelik; zorla getirme ve disiplin hapsi tanığa yönelik; arama ve elkoyma olayla ilgili üçüncü kişilere yönelik; nihayet kolluğun suç mahallinde görevini icra etmesini engelleyenlerin bundan men edilmesi ile duruşma disiplinini sağlayıcı tedbirler herkese yönelik koruma tedbirleridir¹⁵⁸. Bu tasnif uyarınca zorla getirme ve zorlama hapsi dışında tanık koruma tedbirlerinin de doğal olarak tanığa uygulanan tedbirler kapsamında görülmesi yerinde olacaktır.

Centel-Zafer, tedbirin uygulanabileceği kişiler bakımından üç kategoriden söz etmektedir: şüpheli, sanık ve üçüncü kişiler¹⁵⁹. Üçüncü kişilere yönelik tedbir olarak bazı hallerle sınırlı olmak üzere arama ve elkoyma örnek gösterilmiş ve tanık koruma programının tanık ve yakınlarına uygulandığı belirtilmiş¹⁶⁰ olmakla birlikte bu konudaki açıklamaları bütün olarak ele alındığında yazarların tanık koruma tedbirine tabi tanık ve yakınlarını “üçüncü kişiler” kategorisinde değerlendirdiği sonucu çıkarılabilir.

2- Gerçek ya da Tüzel Kişi Olarak

Tedbirin uygulandığı kişi bakımından koruma tedbirlerinin bir başka kıstasla sınıflandırması da mümkündür: Koruma tedbirine maruz kılan kişinin gerçek ya da tüzel kişi olması. Bazı koruma tedbirleri sadece gerçek kişilere

¹⁵⁶ a.g.e., s. 75.

¹⁵⁷ Yurtcan, a.g.e., s. 368.

¹⁵⁸ a.g.e., s. 368.

¹⁵⁹ Centel-Zafer, a.g.e., s. 365.

¹⁶⁰ a.g.e., s. 365-366.

uygulanabilirken, diğer bazı koruma tedbirleri hem gerçek kişilere hem de tüzel kişilere uygulanabilmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 20/2. maddesi uyarınca, tüzel kişilere ceza yaptırımını uygulanamamakla birlikte 5271 sayılı Kanun'un 128. maddesinde düzenlenen taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma koruma tedbirinin uygulanması mümkündür¹⁶¹. Basit elkoyma da tüm özel hukuk tüzel kişilerine uygulanabilir¹⁶². Ayrıca elkonulan taşınmaz, hak ve alacakların yönetimi için kayyım atanması bu kapsamda değerlendirilebilir (CMK m. 128/10)¹⁶³. CMK m. 133 uyarınca şirket yönetimi için kayyım tayini ise "tacir" sıfatını haiz tüzel kişilere uygulanabilen başlıca koruma tedbirlerinden biridir¹⁶⁴. Dolayısıyla, koruma tedbirleri tüzel kişilere uygulanabilen tedbirler (basit elkoyma, taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma, şirket yönetimi için kayyım tayini) ve tüzel kişilere uygulanamayan tedbirler (örneğin yakalama, tutuklama, iletişimin denetlenmesi) şeklinde dahi tasnif edilebilir.

F) Tedbirin Uygulanma Şekli

1- Tedbirin Zorlayıcı Olup Olmaması

Tosun'a göre koruma tedbirlerinin zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan tedbirler biçiminde tasnif edilmesi mümkündür¹⁶⁵. Bu ayrıma göre üst arama ve konutta arama tedbire maruz kalan kişinin veya konutta oturan kişinin tedbirin uygulanmasına rıza göstermesi; eşyaya elkoymada zilyedin eşyayı teslim etmeye razı olması; "muhafaza ve emniyet almada", tanığın veya bilirkişinin "sonradan duruşma sırasında" ifadesinden yararlanmak amacıyla dinlenmesi hallerinde zorlayıcı olmayan koruma tedbirleri söz konusudur¹⁶⁶. Diğer taraftan, örnek olarak verilen bu tedbirlerin rıza ile gerçekleşmemesi veya tanığa disiplin hapsi uygulanması, zorla getirme, kendisi teslim olmayan

¹⁶¹ Hakan Kızıllarslan, **Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Tüzel Kişilere Özgü Koruma ve Güvenlik Tedbirleri**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020, s. 181. Tedbirin uygulandığı kişinin tüzel kişi olması daha ağır sonuçlar yaratabilir, çünkü tüzel kişiler büyük çaplı kişi ve mal toplulukları olarak çok sayıda kişinin menfaatinin bünyesinde barındırır. Özellikle özel hukuk tüzel kişilerinin ölçülü olmayan koruma tedbirlerine maruz kalması ülke ekonomisi bakımından da ağır zararlara yol açabilecektir. Kızıllarslan, **a.g.e.**, s. 189. Tüzel kişilere uygulanan koruma tedbirlerine ancak hâkim ya da mahkeme karar verebilir. Kızıllarslan, **a.g.e.**, s. 196.

¹⁶² **a.g.e.**, s. 243, s. 202 vd.

¹⁶³ **a.g.e.**, s. 239.

¹⁶⁴ **a.g.e.**, s. 243 vd.

¹⁶⁵ Tosun, "Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 16.

¹⁶⁶ **a.g.e.**, s. 16.

kişinin yakalanması gibi durumlarda zorlayıcı koruma tedbirleri uygulandığından bahsedilebilecektir¹⁶⁷.

2- Tedbirin Gizliliği ya da Açıklığı

Ceza muhakemesinde prensip olarak soruşturma evresindeki usul işlemlerinin objektif olarak¹⁶⁸ gizliliği (CMK m. 157), kovuşturma evresinde ise duruşmanın açıklığı¹⁶⁹ (CMK m. 182) esastır. Öte yandan 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 35/2. maddesi, aleyhine kanun yoluna başvurulabilecek hâkim veya mahkeme kararlarının hazır bulunamayan ilgisine tebliğ edilmesi kuralını getirirken “koruma tedbirlerine ilişkin olanlar”ı müstesna kılmıştır. Bu hüküm ışığında koruma tedbirlerinin, kural olarak, gizlilik özelliğiyle bağdaştığı söylenebilir.

Bununla beraber, bazı koruma tedbirlerinin yapısı gereği gizli uygulanması ya da gizli tutulması mümkün değildir. Bunlar “alenî koruma tedbirleri”dir. Örneğin, aynı zamanda delil elde aracı olan arama ile elkoyma, bu tedbirlerin uygulanmasına kadar gizli olmakla birlikte, uygulandığı anda aleni hale gelen tedbirlerdir. Keza yakalama, tutuklama ve adli kontrol gibi tedbirler eşyanın tabiatı gereğince alenidir. Akyazan'ın da işaret ettiği gibi, “zorlayıcı” ve “açık” nitelikteki bu tür tedbirlerin, maruz kalan kişi tarafından fark edilmemesinin çok zor olduğu ve “klasik koruma tedbirleri”yle büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilir¹⁷⁰.

Buna karşılık, gizli koruma tedbirleri, açık olmayan yöntemlerle veri teminini amaçlar¹⁷¹. Gizli koruma tedbirlerini de kendi içinde ikiye ayırmak mümkündür: Hem mahiyeti hem de Kanun gereği gizli olan tedbirler ve yalnızca mahiyeti gereği gizli tedbirler. İlk kategori bakımından, kanun koyucunun telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesine ilişkin olarak m. 135/7'de; gizli soruşturmacı görevlendirilmesi bağlamında ise m. 139/3'de özel gizlilik düzenlemelerine yer verdiğini vurgulamak gerekir. Dolayısıyla

¹⁶⁷ a.g.e., s. 16.

¹⁶⁸ Kanunun ilgili hükmünde kişiler yerine işlemlerin esas alınması gizliliğin objektif olduğunu gösterir. Güneş Okuyucu-Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 59, Sayı: 2, 2010, s. 245.

¹⁶⁹ Ceza muhakemesi sürecinde kamuoyu denetimi ve yazılı yargılama ile yetinilmemesi, duruşmanın açıklığı ilkesiyle doğrudan bağlantılıdır. Hilmi Şeker, “Duruşmaya Katılma Hakkı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2017/1, 2017, s. 221-222.

¹⁷⁰ Ahmet Emrah Akyazan, “Teknik Araçlarla İzleme (CMK m. 140)”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 6, 2007, s. 84.

¹⁷¹ Akyazan, a.g.e., s. 84.

telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi ile gizli soruşturmacı görevlendirilmesini hukuki mahiyetinin yanı sıra kanun gereği gizli tedbir olarak kabul etmek mümkündür. Diğer gizli koruma tedbirleri ise yine mahiyeti gereği gizli olmasına rağmen söz konusu gizlilik özelliği kanunda düzenlenmemiştir. Gizli bir koruma tedbiri olduğu belirtilen teknik araçlarla izleme tedbiri¹⁷², yalnızca mahiyeti gereği gizli koruma tedbirlerinin bir örneğidir.

G) Tedbirin Hukuki Niteliği

Ceza muhakemesinde “koruma tedbirleri” terimiyle kast edilen, daha önce belirtildiği üzere, adli nitelikteki tedbirlerdir¹⁷³. Ancak “koruma tedbirleri” tabiri temel hak ve hürriyetleri sınırlandıran her türlü tedbir şeklinde geniş anlamda kullanılırsa tedbirin hukuki niteliği açısından adli ya da idari olarak tasnif edilebilir.

Nitekim Ünver-Hakeri, koruma tedbirlerinin söz konusu kıstas çerçevesinde sınıflandırılmasına yer vermektedir¹⁷⁴. Buna göre “idari tedbirler”, ortada bir suçun olmadığı hallerde, ceza muhakemesi kurallarının işlemeye başlamasından önceki süreçte kolluk tarafından uygulanan, suç şüphesi yerine tehlike olgusuna dayanan, maddi ceza hukukundaki tehlike suçlarını andıran, önleyici-koruyucu tedbirlerdir¹⁷⁵. Bu tanımın mefhum-u muhalifinden, “adli” koruma tedbirlerinin ceza muhakemesi sürecinde belirli düzeyde suç şüphesine istinaden uygulanan tedbirler olduğu sonucu çıkarılabilir.

Koruma tedbirlerinin genel kabul gören tanımı esas alındığında, Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe-Başbüyük-Meraklı'nın “önleyici niteliği de olan tedbirler” / “sadece adli niteliği olan tedbirler” şeklindeki tasnifi¹⁷⁶, hukuki nitelik kıstası açısından daha işlevsel görünmektedir. Bu ayrıma göre, yakalama, arama, iletişimin denetlenmesi ve teknik araçlarla izleme hem önleyici hem de adli niteliği haiz tedbir; gözaltı, tutuklama, adli kontrol, zorla

¹⁷² Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, 328; Akyazan, **a.g.e.**, s. 84.

¹⁷³ Yaşar, **Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu, I. Cilt, a.g.e.**, 667.

¹⁷⁴ Ünver-Hakeri, **a.g.e.**, s. 322.

¹⁷⁵ **a.g.e.**, s. 322. Bu bağlamda Yargıtay da idari nitelikteki “önleme tedbirleri” terimini kullanmakta, bu tür tedbirlerin temel hak ve hürriyetleri sınırlandırma açısından *dar anlamda* “koruma tedbirleri” ile benzerlik gösterdiğini belirtmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Karar tarihi: 25.11.2014, 9-610/512, Ünver-Hakeri, **a.g.e.**, s. 322.

¹⁷⁶ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe-Başbüyük-Meraklı, **a.g.e.**, s. 97.

getirme, elkoyma, gizli soruşturmacı, gözlem altına alma, beden muayenesi, moleküler genetik incelemeler ve fizik kimliğin tespiti ise “sadece adli niteliği olan tedbir” özelliğine sahiptir¹⁷⁷. Kanaatimizce, bu tasnifin, yasal düzenlemeleri şekillendiren mantıksal dayanağı, söz konusu tedbirlerin önleme tedbiri olmaya elverişliliği, dolayısıyla idari açıdan işlevsel olup olmamasıdır.

H) Tedbirin Tarihsel Gelişim Bakımından Niteliği (Bir Kurum Olarak Gelişme Evresi)

1. Genel Olarak

Koruma tedbirinin tarihsel gelişim bakımından niteliği, bir ceza muhakemesi kurumu olarak geliştiği evreye göre belirlenen bir sınıflandırma kıstasıdır. Bu kıstas uyarınca koruma tedbirlerinin, genel hatlarıyla, klasik-geleneksel / modern-yeni tedbirler şeklinde tasnifi mümkündür.

Hemen belirtmek gerekir ki diğer kıstaslardan biraz daha farklı düzeyde, bu ayrımı kalıcı bir ayrım olarak düşünmemek gerekir; çünkü şu an için modern olarak nitelendirilen koruma tedbirlerinin yakın gelecekte klasik koruma tedbiri haline gelmesi kuvvetle muhtemeldir. Özellikle 5271 sayılı Kanun’un kabulü ile ceza muhakemesi sistemimize girmiş olan adli kontrol gibi tedbirler bu kapsamda değerlendirilebilir.

2. Teknik/Bilimsel Olma, Yeni Delil Temin Etme Yöntemi Olma ve Konu Bakımından Yenilik

Öztürk-Kazancı-Güleç, koruma tedbirlerini geleneksel ve modern olarak iki ana başlık altında ele almaktadır¹⁷⁸. Buna göre, geleneksel koruma tedbirleri, yakalama, gözaltına alma, tutuklama, adli kontrol, zorla getirme, arama ve elkoyma iken modern koruma tedbirleri beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, moleküler genetik incelemeler, fizik kimliğin tespiti, telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, teknik araçlarla izleme ve seyirden yasaklanmadan ibarettir. Yazarlara göre, yeni koruma tedbirlerini “modern” olarak nitelendirmek mümkün olup bunların aynı zamanda “yeni delil elde etme yöntemleri” işlevine sahip olması dolayısıyla ceza muhakemesinin amacı olan

¹⁷⁷ a.g.e., s. 97.

¹⁷⁸ Öztürk-Kazancı-Güleç, a.g.e., b.a.

maddi gerçeğe ulaşmak hususunda “delilden sanığa” giden bir düzen için büyük önem taşıdığı açıktır¹⁷⁹. 5271 sayılı Kanun’un bu “yeni ve teknik”, “bilimsel” koruma tedbirlerini kabulüyle ceza muhakemesi makamları önceki kanunda olmayan imkanlarla donatılmıştır¹⁸⁰.

Klasik/modern koruma tedbiri ayrımına Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırıt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok’ta da rastlanmaktadır¹⁸¹. Bu yazarların tasnifinde yukarıda belirtilen koruma tedbirlerinin büyük bölümü örnek olarak verilmekle birlikte fazla olarak “yer gösterme”nin modern/yeni koruma tedbirleri başlığı altında ele alındığı anlaşılmaktadır¹⁸². Ayrıca modern koruma tedbirlerinin “yeni koruma tedbirleri” olarak da adlandırıldığı görülmektedir¹⁸³.

Yazarların yaklaşımı değerlendirildiğinde, modern koruma tedbirlerinin yeni, teknik ve bilimsel olma ve delil elde etme yöntemi olma şeklinde iki ana unsurla geleneksel koruma tedbirlerinden ayrıldığı söylenebilir. Bu noktada ilk kez 5271 sayılı Kanun’la ceza muhakemesi sistemimize girmiş, bu açıdan “yeni” olan adli kontrolün geleneksel koruma tedbirleri kapsamında değerlendirilmesi dikkat çekici ise de bu tedbirin içeriğinin salt “teknik” ya da salt “bilimsel” olarak nitelendirilememesi, ayrıca doğrudan delil elde etme yöntemi olmaması yazarların geleneksel-modern koruma tedbiri sınıflandırmasında düzenlemenin kronolojik olarak yeniliğinden ziyade teknik, bilimsel delil elde yöntemi olma kıstasını esas aldığını düşündürmektedir. Bununla beraber tedbirin “yeni” olması kıstası tümüyle göz ardı edilemeyecektir: Tıpkı adli kontrol tedbiri gibi “teknik” ya da “bilimsel” olarak nitelendirilmesi güç olan “seyirden yasaklanma”ya modern koruma tedbirleri arasında yer verilmiştir. Bu durum ceza ve ceza usul hukukunun son zamanlarda gelişen toplumsal sorunlara karşı uygulama alanının genişletilmesi, dolayısıyla seyirden yasaklanmanın *konu bakımından* yeni bir koruma tedbiri olmasıyla açıklanmalıdır.

Bu bağlamda bir ölçüde farklı bir tasnif olarak, Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe-Başbüyük-Meraklı’nın sınıflandırmasına göre koruma tedbirleri klasik, gizli ve karma nitelikli koruma tedbirleri olarak gruplandırılabilir¹⁸⁴. Yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol, zorla getirme, arama, elkoyma, bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde

¹⁷⁹ a.g.e., s. 37.

¹⁸⁰ a.g.e., s. 213.

¹⁸¹ Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırıt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, a.g.e., s. 449.

¹⁸² a.g.e., s. 449, s. 548.

¹⁸³ a.g.e., s. 535.

¹⁸⁴ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe-Başbüyük-Meraklı, a.g.e., s. 97.

arama, kopyalama ve elkoyma “klasik koruma tedbiri”; iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izleme “gizli koruma tedbiri”; gözlem altına alma, beden muayenesi, moleküler genetik incelemeler, fizik kimliğin tespiti ise “karma nitelikli koruma tedbiri” kategorisinde yer almaktadır¹⁸⁵. Söz konusu tasnifte dikkat çeken ilk nokta “klasik koruma tedbirleri”nin bilgisayarlarda arama, kopyalama, elkoyma ya da adli kontrol gibi düzenleme bakımından “yeni” olan tedbirleri kapsamıdır. İkinci olarak, bu tasnifte, klasik tedbirler dışındaki modern tedbirlerin “gizli” ve “karma nitelikli” olmak üzere iki bağımsız kategori olarak ele alındığının altını çizmek gerekir.

İ) Tedbir Konusunda Yetkili Kişi ya da Makam

Tosun, tedbir kararını alanlar açısından yaptığı sınıflandırmada herkes, sadece hâkimler, savcılar ve kolluk olmak üzere dört kişi ya da makamın yetkili olabileceğinden söz etmektedir¹⁸⁶. Yazara göre herkesin yetkili olduğu tedbire belli koşullarda yakalama; sadece hâkimin yetkili olduğu tedbire tutuklama, tutuklama yerine teminatla salıverme ve haberleşme araçlarının açılması; savcının (gecikmesinde sakınca olması halinde) yetkili olduğu tedbire arama, elkoyma, postada elkoyma; kolluğun (acele hallerde) ise belirli şartlar varsa arama ve amirine başvurması halinde işlem etkisiz hale gelecekse yakalama örnek verilebilir¹⁸⁷. Kolluğun istisnalar dışında, tedbir kararlarının icrasında bir araç olduğu da vurgulanan hususlardandır¹⁸⁸. Savcı ile kolluğun yetkili olduğu tedbirlerin farklı olması, bu tedbirlerin uygulanacağı kişiler açısından bakıldığında, sağlanan güvence düzeyinin aynı olmamasından kaynaklanmaktadır¹⁸⁹.

Yazarın bir başka çalışmasında koruma tedbirlerinin “yerine getirilmesini uygun bulanlar” açısından “bütün vatandaşlar”, “bazı memurlar” ve hâkimlerin yetkili olduğu tedbirler şeklinde sınıflandırıldığı görülmekte olup bu tasnifte dikkat çekici olan bir husus, Cumhuriyet savcısının ayrı bir kategori olarak değil, kollukla birlikte “bazı memurlar” kapsamında değerlendirilmesidir¹⁹⁰. Bu sınıfa giren memurların yetkili olduğu tedbirler ise kendi içinde ikiye ayrılmakta, (bazılarında hâkim asıl yetkili olmakla beraber) acele durumlarla sınırlı olarak bu kişilerin karar almaya yetkili olduğu

¹⁸⁵ a.g.e., s. 97.

¹⁸⁶ Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım**, a.g.e., s. 827.

¹⁸⁷ a.g.e., s. 827-828.

¹⁸⁸ a.g.e., s. 828.

¹⁸⁹ Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, a.g.e., s. 22.

¹⁹⁰ Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, a.g.e., s. 21.

tedbirler ile böyle bir sınırlama olmaksızın yetkili olduğu tedbirlerden oluşmaktadır¹⁹¹.

Tosun'un söz ettiği bir başka sınırlandırma ölçütü olan “muhakemeye yer veren” ve “muhakeme yer vermeyenler” ayrımı da yetkili kişi ya da makam kıstasıyla doğrudan bağlantılıdır¹⁹². Bu ayrıma göre bazı koruma tedbirleri hak ve özgürlükleri kısıtlamadaki ağırlığı açısından hâkim kararına bağlanmış, bazıları için ise farklı bir görevlinin karar vermesinin yeterli olduğu kabul edilmiştir¹⁹³. Ancak yazarın da belirttiği gibi burada şu soruyu sormak mümkündür: Koruma tedbiri hakkında hâkimin yaptığı işlem bir “muhakeme” midir?¹⁹⁴ Kuşkusuz, terimi dar ve yaygın anlamıyla¹⁹⁵ ele aldığımızda bu soruya olumlu cevap vermek mümkün görünmemektedir. O yüzden koruma tedbirlerinde “muhakeme”ye yer veren/yer vermeyen şeklinde bir sınıflandırma yapmak isabetli olmayacaktır.

Yurtcan'ın tedbir konusunda “karar verme ve uygulama yetkisine göre” yaptığı üçlü tasnife göre, sadece hâkimin, “istisnaen savcı ve kolluğun”, (ayrıca ve genel olarak) “kolluğun yetkili olduğu” tedbir türlerinden söz edilebilir¹⁹⁶. Tutuklama, zorla getirme, gaiplere ilişkin elkoyma, tanıklara ilişkin zorlama hapsi, duruşma disiplinini sağlayıcı önlemler sadece hâkim tarafından; arama ve elkoyma gibi “gecikemezlik koşulunun” olduğu tedbirler “istisnaen savcı ve kolluk” tarafından; olay mahallinde kolluğun görevini icra etmesini engel olanları men etmek kolluk tarafından tesis edilebilen tedbirlere örnek oluşturur¹⁹⁷. Gerçekten CMK m. 168'de düzenlenen olay mahallinde kolluğun görevini icra etmesini engel olanları men etmek yetkisinin adli nitelikte olduğu, temel bir hak ve özgürlüğü kısıtlaması ve geçici olması itibarıyla koruma tedbiri özelliği taşıdığı, söz konusu tasnif çerçevesinde sadece kolluğun yetkili olduğu bir koruma tedbiri olarak değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

¹⁹¹ Bu durumlarda eğer kararı veren hâkimse, “bazı memurlar” kararın yalnızca uygulayıcısı olabilecektir. Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁹² Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁹³ **a.g.e.**, s. 16.

¹⁹⁴ **a.g.e.**, s. 16.

¹⁹⁵ Muhakeme ile eş anlamlı olan yargılama, görev bakımından iddia, savunma, soruşturma ve kovuşturma evrelerini bünyesinde barındıran kolektif bir faaliyettir. Sami Selçuk, “Doğru Terim ‘Muhakeme’ Değil, ‘Yargılama’dır”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, s. 297, s. 306.

¹⁹⁶ Yurtcan, **a.g.e.**, s. 368.

¹⁹⁷ **a.g.e.**, s. 368.

Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe-Başbüyük-Meraklı'nın “tedbire karar verecek makam” açısından yaptığı tedbir sınıflandırmasında “sadece hâkim kararıyla uygulanabilecek” (örneğin tutuklama, adli kontrol, gözlem altına alma), “savcı kararıyla uygulanabilecek” (örneğin zorla getirme, dış beden muayenesi, gözaltı), “istisnaen savcı tarafından uygulanabilecek” (örneğin arama, elkoyma) ve “kolluk amirinin emriyle de uygulanabilecek” (örneğin basit elkoyma) tedbir kategorilerine rastlanmaktadır¹⁹⁸.

11 Haziran 2020 tarihli ve 7245 sayılı Kanun'un¹⁹⁹ yürürlüğe girmesiyle, koruma tedbirleri konusunda yetkili kişiler arasına, bazı hallerle sınırlı olmakla birlikte, “çarşı ve mahalle bekçileri” de dahil edilmiştir. Bu sıfatı taşıyan kişiler “suç işlenirken veya işlendikten sonra, henüz izleri meydanda iken” yakalama, suç delillerini güvence altına alma, tanıkların kimlik ve adres bilgilerini tespit ederek genel kolluk birimlerine bildirme; ayrıca “haklarında tutuklama veya yakalama kararı çıkarılmış kimseleri gördükleri takdirde yakalama ve bağlı bulunduğu genel kolluk kuvvetlerine teslim etme”den ibaret adli yetkilerle donatılmıştır (7245 sayılı K., m. 8).

J) Tedbirin Suç Bakımından Uygulama Alanı

Bazı koruma tedbirleri tüm suçlarda uygulanabilirken diğer bazı tedbirler belirli suçlarda (katalog suçlarda), bazıları ise belli bir ceza öngörülen suçlarda uygulanabilir.

Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe-Başbüyük-Meraklı'nın suç bakımından uygulama alanına göre yaptığı sınıflandırmada iç beden muayenesi, fizik kimliğin tespiti ve tutuklama, “suç için öngörülen cezaya göre sınırlama içeren tedbirler”; şirket yönetimi için kayyım tayini, gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izlemenin de aralarında bulunduğu tedbirler ise “suç katalogu içeren tedbirler” kategorisinde değerlendirilmektedir²⁰⁰.

K) Tedbirin Gerektirdiği Suç Şüphesi Düzeyi

Özbek-Doğan-Bacaksız'ın koruma tedbirleri için gerekli şüphe düzeyi şemasına göre, koruma tedbirlerinin üç kısma ayrıldığı söylenebilir: kuvvetli şüphe, makul şüphe ve “kuvvetli şüphe sebepleri” gerektiren tedbirler²⁰¹. Buna göre, tutuklama, adli kontrol ve gözlem altına alma, kuvvetli şüphe gerektiren

¹⁹⁸ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe-Başbüyük-Meraklı, **a.g.e.**, s. 98.

¹⁹⁹ Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu, Kanun numarası: 7245, Kabul tarihi: 11.06.2020, Resmi Gazete, 18.06.2020, Sayı: 31159.

²⁰⁰ Özbek-Kanbur-Doğan-Bacaksız-Tepe-Başbüyük-Meraklı, **a.g.e.**, s. 99.

²⁰¹ Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 258.

tedbirler; taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma, bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma, iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, teknik araçlarla izleme (basit şüpheden “daha yoğun” ve “yeterli ya da kuvvetli şüphe derecesine ulaşması zorunluluğu bulunmayan”) “kuvvetli şüphe sebepleri”nin varlığını gerektiren tedbirler; arama ve elkoyma ise makul şüpheyi gerekli kılan tedbirlerdir²⁰².

L) Tedbirin Tabi Olduğu Muhakame Hukuku Türü

Doktrinde yer verilen sınıflandırmalardan biri, tedbirin tabi olduğu muhakeme hukukuna ilişkin olup cezai ve medeni muhakemeye ilişkin olma kıstasını esas almaktadır. Buna göre, eğer bir koruma tedbiri, “şahsi davacının teminat vermesi” tedbirinde olduğu gibi “eşyaya” ve “medeni menfaat”lere ilişkin ise medeni muhakemeye ilişkin sayılacaktır. Ancak bu sınıflandırma, ceza muhakemesinde belli koşullarda “şahsi dava”ya imkan veren 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu döneminde²⁰³ yapılmış, fakat 1412 sayılı Kanun’un ilgası ve 5271 sayılı Kanun’un kabulüyle ceza muhakemesinde şahsi dava kurumu ortadan kalkmış, şahsi davalar kamu davasına dönüşmüştür²⁰⁴. Bu durum, 1412 sayılı Kanun’un “şahsi dava”ya ilişkin beşinci kitap, birinci faslındaki hükümlerin (CMUK m. 344-364) yürürlükteki 5271 sayılı Kanun’da karşılıklarının olmaması²⁰⁵ ile de somutlaşmıştır. Dolayısıyla tedbirin tabi olduğu muhakeme hukuku türüne göre sınıflandırmanın bugün için geçerli sayılamayacağı açıktır. Bir başka deyişle, halihazırda Türk hukukunda mevcut olan koruma tedbirlerinin tümü ceza muhakemesi hukukuna tabidir.

²⁰² a.g.e., s. 258.

²⁰³ Bu konuda bkz: Mustafa Özen, “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2009/3, 2009, s. 19 vd.

²⁰⁴ Bu durum, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun’un “Şahsi dava” başlıklı 9. maddesinde de düzenlenmiştir:

“MADDE 9.- (1) Özel kanunlarda öngörülen şahsi davalar kamu davasına dönüşür.

(2) Hâlen şahsi dava usulüne göre yürütülen davalar da kamu davası olarak sürdürülür.

(3) Şahsi davacılar, katılan sıfatını alırlar.

(4) Bu davalar hakkında, 26.9.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Ceza Muhakemesi Kanununun uzlaşmaya ilişkin hükümleri uygulanır.”

²⁰⁵ Nur Centel-Hamide Zafer-Özlem Çakmut, **Karşılaştırmalı Tablolu Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve İlgili Mevzuat**, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2008, s. 763.

IV. YENİ SINIFLANDIRMA YOLLARI

A) Tedbirin Kaçınılmazlığı: Başka Surette Delil Temini İmkanının Olup Olmaması

Koruma tedbirlerinin hiçbiri keyfi olarak uygulanamayacağı gibi görünüşte haklılık bulunması, gecikme halinde tehlikenin söz konusu olması, tedbir ile amaç ve işlendiği iddia edilen suçun ağırlığı bakımından ölçülü olması gibi tedbirin gerekliliğini somutlaştıran nitelikler, tüm koruma tedbirleri bakımından ön şart ya da ortak özellik olarak kabul edilmektedir.²⁰⁶. Ancak 5271 sayılı Kanun'da düzenlenen koruma tedbirlerinin bazıları için "gecikmede tehlikenin bulunması" ortak ön şartının yanı sıra "tedbirin kaçınılmazlığı" olarak ifade edebileceğimiz başka surette delil temini imkanının olmaması şartı aranırken diğer koruma tedbirleri için böyle bir şartın aranmadığı görülmektedir. Bu sebeple, koruma tedbirlerinin "tedbirin kaçınılmazlığı" kıstasına göre tasnif edilmesinin mümkün olduğu kanaatindeyiz.

Tedbirin kaçınılmazlığı ("başka suretle delil elde edilmesi imkanının bulunmaması hâli"), Ceza Muhakemesi Kanununda Öngörülen Telekomünikasyon Yoluyla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı Ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in m. 4/1-c hükmünde tanımlanmıştır. Buna göre, "*Başka suretle delil elde edilmesi imkanının bulunmaması hâli, soruşturma veya kovuşturma sırasında diğer tedbirlere başvurulmuş olsa bile sonuç alınamayacağı hususunda bir beklentinin varlığı veya başka yöntemlerden biri veya birkaçının uygulanmasına rağmen delil elde edilememesi ve delillere ancak bu Yönetmelikte düzenlenen tedbirlerle ulaşılabilecek olmasını*" ifade eder²⁰⁷. Öte yandan, bu koşulun orantılılık ilkesiyle bağlantılandırıldığına da rastlanmaktadır²⁰⁸.

²⁰⁶ Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 26 vd.; Yenisey-Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 315 vd.; Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 367-369; Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırıt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 446 vd.; Ünver-Hakeri, **a.g.e.**, s. 324 vd.; Şahin-Göktürk, **a.g.e.**, s. 287 vd.; Özbek-Doğan-Bacaksız, **a.g.e.**, s. 257 vd.; Gökçen-Balcı-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 357 vd.; Donay, **a.g.e.**, s. 110-111; Soyaşlan, **a.g.e.**, s. 284.

²⁰⁷ Bu tanım, hem bir ölçüde totolojik olması, dolayısıyla tanımlananacak koşulun adını tekrarlaması yönüyle; hem de "diğer tedbirlere başvurulmuş olsa bile sonuç alınamayacağı hususunda bir beklentinin varlığı" ibaresinde yer verilen "beklenti" kelimesinin bu şartın "kaçınılmazlık" özelliğini hafifletmesi yönüyle eleştiriye açıktır.

²⁰⁸ Gökhan Yaşar Duran, "Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma (CMK m.134)",

Söz konusu kıstas çerçevesinde koruma tedbirleri ele alındığında, bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma (CMK m. 134/1), iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması (CMK m. 135/1), gizli soruşturmacı görevlendirilmesi (CMK m. 139/1) ve teknik araçlarla izleme (CMK m. 140/1) koruma tedbirlerinin başka surette delil elde edilmesi imkanının bulunmaması şartına bağlı tutulması dolayısıyla “uygulanması kaçınılmaz tedbir” niteliğinde olduğu; buna karşılık tutuklama veya taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma gibi ağır sayılabilecek, kuvvetli şüphe gerektiren bazı tedbirler de dahil olmak üzere diğer koruma tedbirlerinin bu niteliğe sahip olmadığı söylenebilir.

Ancak, bu tedbirlerin önemli bir ortak özelliği delil teminine yönelik olmasıdır. Dolayısıyla “tedbirin kaçınılmazlığı” kıstasını münhasıran “delil temini bağlamında son çare (*ultima ratio*)” olarak esas almak daha isabetli olacaktır.

B) Tedbir Kararı Alınma Şekli

Koruma tedbirinin uygulanması kararını almak konusunda çeşitli kişi ya da makamlar yetkili olduğu gibi, tedbir kararı alma şeklinin de çeşitlilik arz ettiği açıktır. Bu şekiller fiili, sözlü ve yazılı olabilir.

CMK 90/1. maddesi uyarınca suçüstü halinde yakalama tedbiri kararı alma yetkisine herkes sahip olup bu halde söz konusu tedbir ne bir mahkeme ya da hâkim kararına, ne de Cumhuriyet savcısının ya da kolluk amirinin yazılı veya sözlü emrine tabidir. Dolayısıyla suçüstü halinde herkesin yetkili olduğu yakalama tedbirinin “fiili bir durumu yansıttığı”²⁰⁹, aynı zamanda fiilen alınan bir karara dayandığı söylenebilir.

Gözaltı tedbirinde, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 6/8. maddesi uyarınca “*Cumhuriyet savcısı tarafından verilen sözlü emir, en kısa zamanda yazılı hâle dönüştürülerek mümkün olması hâlinde en seri iletişim vasıtasıyla ilgili kolluğa bildirilir; aksi hâlde ilgili kolluk görevlilerince alınmasına hazır edilir. Ancak, kolluk görevlisi emrin yazılı hâle getirilmesini beklemeden sözlü emrin gereğini yerine getirir.*” Dolayısıyla gözaltı koruma tedbiri için -“en kısa zamanda yazılı hâle

Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 173-174, 2019, s. 219, s. 222.

²⁰⁹ İpekçioğlu, “Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 1216.

dönüştürme” koşulu olmakla birlikte- karar alınması sözlü şekilde de mümkündür²¹⁰.

Ancak koruma tedbirlerinin büyük bölümü yazılı karar alma usulüne tabidir. Mutlaka mahkeme ya da hakim kararı gerektiren koruma tedbirleri bütün olarak bu kapsamda olduğu gibi (CMK m. 34/1); zorla getirme (CMK m. 146), gözaltı süresinin uzatılması (CMK m. 91/3), arama (CMK m. 119), elkoyma (CMK m. 127), içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi (5651 s. Kanun m. 8), çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı (5941 s. K. m. 5), seyirden yasaklanma (6222 s. K. m. 18) da yazılı karar alma usulüne tabidir.

C) Tedbirin Kişi Bakımından Muafiyet ya da Özel Düzenleme İçerip İçermemesi

Koruma tedbirlerine ilişkin yasa hükümleri mukayeseli şekilde incelendiğinde bazı tedbirlere ilişkin kişi bakımından özel düzenlemeler olmadığı halde diğer bazı tedbirlere belirli kişilerin durumunun ayrıca düzenlendiği görülmektedir. Bu durumda, koruma tedbirlerinin kişi bakımından²¹¹ muafiyet ya da özel düzenleme içerip içermemesine göre tasnif edilmesinin mümkün olduğu söylenebilir.

Gerçekten, CMK m. 130 uyarınca arama, elkoyma ve postada elkoyma koruma tedbirlerinde, tedbire maruz kalan kişi avukat ise, herhangi bir kişiden farklı olarak, bu kişinin işyeri olan bürosu ancak mahkeme kararı ile ve Cumhuriyet savcısının denetiminde, baro başkanı ya da onu temsil eden bir avukatın huzurunda aranabilmektedir. Ayrıca belli bir şeye elkoyulmasına mesleki ilişki gerekçesiyle itiraz edildiğinde yine hâkim ya da mahkeme kararı gerekmektedir. Karar mesleki ilişkiye ilişkin olduğu yönünde ise elkoyulan şey avukata iade edilmektedir. Yine, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi koruma tedbiri, şüpheli veya sanığa yüklenen suçtan dolayı ve büro, konut ve yerleşim yerindeki telekomünikasyon araçları bakımından “müdafî” sıfatını taşıyan avukat hakkında uygulanmamaktadır (CMK m. 136). Koruma tedbirleri bağlamında avukatlara özgü bu tür muafiyetler ya da özel düzenlemeler, avukatın “yargı görevi yapan” (CMK m. 6/1-d), bağımsız bir süje olarak “savunmayı serbestçe temsil” etmesinden

²¹⁰ Cumhuriyet savcısının görev ve yetkilerini düzenleyen CMK m. 161’in üçüncü fıkrasında genel bir hüküm olarak Cumhuriyet savcısının adli kolluk görevlilerine emirlerinin yazılı olarak vermesi gerekmele birlikte acele hâllerde, sözlü olarak vereceği, sözlü emrin en kısa sürede yazılı olarak da bildirmek şartıyla birlikte düzenlenmiştir.

²¹¹ “Kişi bakımından” elkoyma koruma tedbiri uygulanma yasağından yararlanan kişilerle ilgili olarak bkz: Ahmet Gökçen, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Elkoyma ve Postada Elkoyma**, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1994, s. 106 vd.

kaynaklanmaktadır²¹². Ancak koruma tedbirlerinde kişi bakımından muafiyet ya da özel düzenleme, sadece avukata özgü değildir. Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin kayda alınması koruma tedbirinin aralarındaki iletişim kapsamında şüpheli veya sanık ile tanıklıktan çekinebilecek kişilere uygulanması mümkün değildir (CMK m. 135/3). Yine, elkoyma koruma tedbirinin, CMK m. 126 hükmü uyarınca, aralarındaki mektuplara ve belgeler bakımından, şüpheli veya sanık ile Kanun'un 45 ve 46. maddelerine göre tanıklıktan çekinebilecek kişiler hakkında, bu kimselerin nezdinde bulunduğu sürece uygulanamayacağı görülmektedir. Ayrıca şüpheli veya sanık ile müdafî bakımından, bunların arasındaki mektup ve belgeleri kapsayacak şekilde yazışmalara, hem savunma hakkının dokunulmazlığı gereği, hem de CMK m. 154/1 gereğince elkoyma koruma tedbiri uygulanamaz²¹³. Keza Anayasa'nın 83/2. maddesi uyarınca, "ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ile seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14'üncü maddesindeki" temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması durumu hariç, milletvekili sıfatına sahip kişiler, seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülmesi üzerine Meclis tarafından dokunulmazlığı kaldırılmadığı sürece "tutulamaz" ve "tutuklanamaz". Dolayısıyla, belirtilen koşullar çerçevesinde milletvekilleri "kovuşturma yasağı" gereğince yakalama, gözaltına alma ve tutuklama koruma tedbirlerinden muafır²¹⁴. Görüldüğü gibi avukat, şüpheli, sanık, milletvekili gibi kişiler, koruma tedbirlerinin bazıları bakımından muafiyete ya da özel düzenlemeye tabidir. Buna karşılık, diğer bazı koruma tedbirlerinde böyle bir muafiyet ya da özel düzenlemenin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu tablo karşısında, koruma tedbirlerinin, kişi bakımından muafiyet ya da özel düzenleme içeren tedbirler [örneğin yakalama, gözaltına alma, tutuklama, arama, elkoyma ve telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi] ve kişi bakımından muafiyet ya da özel düzenleme içermeyen tedbirler [örneğin gizli soruşturmacı görevlendirilmesi (CMK m. 139), teknik araçlarla izleme (CMK m. 140), içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi (5651 s. Kanun m. 8), çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı (5941 s. K.

²¹² Serhat Sinan Kocaoğlu, "Üst ve Büro Araması, Postada Elkoyma, İletişimin Denetlenmesi Gibi Çeşitli Koruma Tedbirlerinin Pasif Öznesi Olarak Kuram ve Uygulamada Avukatın Bağımsızlığı", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 2012/1, 2012, s. 47-48.

²¹³ Centel-Zafer, *a.g.e.*, s. 465.

²¹⁴ Ali Kemal Yıldız, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2006, s. 160-161. Metin Feyzioğlu, "Yasama Dokunulmazlığı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 42, Sayı: 1, 1992, s. 25, s. 28.

m. 5), seyirden yasaklanma (6222 s. K. m. 18)] şeklinde sınıflandırılabilirliği görülmektedir.

D) Tedbirin Konu veya Zaman Bakımından İstisna İçerip İçermemesi

Koruma tedbirlerine ilişkin yasa hükümleri, konu veya zaman açısından istisna içerip içermemesi bakımından da koruma tedbirlerinin sınıflandırılmasına imkan tanımaktadır.

Arama koruma tedbirinin, CMK m. 118 uyarınca “suçüstü veya gecikmesinde sakınca bulunan hâller ile yakalanmış veya gözaltına alınmış olup da firar eden kişi veya tutuklu veya hükümlünün tekrar yakalanması amacıyla yapılan aramalar” hariç, konutta, işyerinde veya diğer kapalı yerlerde gece vakti uygulanamayacağı açıktır. Keza, teknik araçlarla izleme koruma tedbiri kişinin konutunda uygulanamaz (CMK m. 140/5). Ancak başka birtakım koruma tedbirlerinde konu ya da zaman bakımından bir istisna olmadığı görülmektedir. Ayrıca basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle elkoyma koruma tedbirinin konusu yapılamaz (Anayasa, m. 30)²¹⁵.

Söz konusu düzenlemeler ışığında koruma tedbirleri, konu veya zaman açısından istisna içeren tedbirler (örneğin arama, elkoyma, teknik araçlarla izleme) ve konu veya zaman açısından istisna içermeyen tedbirler (örneğin yakalama, tutuklama, taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma) biçiminde sınıflandırılabilir.

E) Tedbirin Doğrudan ya da Dolaylı Araç Olması

Koruma tedbirleri, yapısı gereği ceza muhakemesi sürecinin özüne ilişkin müstakil bir kurum değildir; dolayısıyla bir araçsallık²¹⁶ (“*strumentalita*”) ve ikincillik (“*sussidiarita*”) özelliğine sahiptir²¹⁷.

Kunter’in de belirttiği gibi, kıymeti kendinden menkul bağımsız işlemler değil, ceza muhakemesinin belirli amaçlarına hizmet eden araçlar olsa da bu durum, koruma tedbirlerinin araçsallığının dolaylı ya da doğrudan biçimlerde olmasına engel değildir²¹⁸. Örneğin yakalama ve tutuklamanın her ikisi de araç

²¹⁵ Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 465.

²¹⁶ Yurtcan, **a.g.e.**, s. 364-365; Yenisey-Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 315; Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 448.

²¹⁷ Tosun, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 12. Tosun, ikincillik özelliğini “yardımcılık”, araçsallık özelliğini ise “aletlik” terimiyle ifade etmektedir. **a.g.e.**, s. 12.

²¹⁸ Kunter, **a.g.e.**, s. 470; Yurtcan, **a.g.e.**, s. 364-365.

olmakla birlikte, yakalama tedbirinin tutuklama tedbirinin aracı olması, yakalamayı dolaylı bir araç olarak nitelermeye imkan verir²¹⁹. Yazarın bu görüşünden esinlenerek “doğrudan koruma tedbirleri” ve “dolaylı koruma tedbirleri” şeklinde bir ayırım yapılabilir. Doğrudan koruma tedbirleri “nihai koruma tedbirleri” olarak adlandırılabilceği gibi, dolaylı koruma tedbirleri de “geçişli koruma tedbirleri” olarak adlandırılabilcektir.

Doğrudan/nihai koruma tedbirlerine örnek olarak tutuklama, elkoyma, teknik araçlarla izleme, iletişimin dinlenmesi ve kayda alınması, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, şirket yönetimi için kayyım tayini, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, seyirden yasaklanma, içeriğin kısıtlanması ve erişimin engellenmesi tedbirleri gösterilebilir. Bu tedbirler, başka bir tedbire başvurulması için imkan sağlamanın ötesinde başlı başına bir araç olarak değerlendirilebilir.

Dolaylı/geçişli koruma tedbirleri bakımından da yakalama, arama, mobil telefonun yerinin tespiti tedbirlerinin örnek teşkil ettiği öne sürülebilir. Gerçekten arama tedbirine şüpheli ya da sanığı yakalamak ya da ispat aracı olarak yararlı eşyaya elkoymak²²⁰ için başvurulması (CMK m. 116, m. 123), eşyanın tabiatı gereği olduğu gibi; yakalama tedbirinin gözaltına alma ve tutuklama tedbirlerine yönelik bir vasıta olduğu da açıktır²²¹. Mobil telefonun yerinin tespiti de iletişimin içeriğinin denetlenmesine değil, bir başka tedbire, “şüpheli veya sanığın yakalanabilmesi” amacına yöneliktir (CMK m. 135/5)²²². Bu açıdan, mobil telefonun yerinin tespitinin sadece dolaylı/geçişli bir tedbir olmakla kalmayıp zaten dolaylı/geçişli bir tedbir olan yakalamaya yönelik olması nedeniyle, ikinci dereceden bir dolaylı/geçişli tedbir olduğu savunulabilir.

F) Tedbirin Azami Süresi

Koruma tedbirleri uygulanabileceği maksimum süreler bakımından incelendiğinde, tedbirlerin çeşitlilik arz ettiği görülmektedir. Keza, bu tedbirlerden bazılarının uygulanması kanunla belirlenen sürenin sona

²¹⁹ Kunter, **a.g.e.**, s. 470.

²²⁰ Arama ile elkoyma tedbirleri arasındaki yakın bağlantı, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 119. maddesinin üçüncü fıkrasındaki elkoyma hükümlerine gönderme yapan hükmün çıkarılmasını öngören 5353 sayılı Kanun'un gerekçesinde de kendine yer bulmuş olup kanun koyucu tarafından usulüne uygun bir arama işleminde “ayrıca bir karar veya yazılı emir alınmasına gerek” olmaması yasadaki değişikliğin amaçları arasında gösterilmiştir. Hakan Serdar Çöpoğlu, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama Koruma Tedbirinde Belirlilik İlkesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2019/1, 2019, s. 167.

²²¹ İpekçioğlu, “Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, **a.g.e.**, s. 1216.

²²² Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 284.

ermesiyle sınırlanmışken, diğer bazı tedbirlerin uygulanması ise tedbiri haklı kılan nedenin varlığının sona ermesiyle ortadan kalkmaktadır²²³.

Yakalama koruma tedbirinin süresine ilişkin 5271 sayılı Kanun'da hüküm bulunmamaktadır. Yakalamanın "belli bir şekli"nin olmayıp özgürlüğün "fiilen" kısıtlanmasından²²⁴ ibaret olmasına²²⁵ ve tutuklamanın yanı sıra gözaltına almaya yönelik bir araç olma özelliğine²²⁶ karşılık, durdurma gibi "çok kısa süreli özgürlük kısıtlamaları"ndan farklı²²⁷ ve durdurmadan nispeten daha uzun sürebileceği dikkate alınırca dahi; yakalama süresinin yirmi dört saatlik temel gözaltı süresinden her halükarda çok daha kısa olması gerektiği açıktır. Gözaltı süresi ise CMK m. 91 uyarınca en fazla dört gün olabilir.

Tutuklama koruma tedbirinin azami uygulanma süresi, ağır ceza mahkemesinin görevine dahil olmayan işlerde uzatma dahil en fazla bir yıl altı ay; ağır ceza mahkemesinin görevine dahil olan işlerde üç yıllık uzatma süresi dahil beş yıl; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan devletin güvenliğine, anayasal düzene ve işleyişine, milli savunmaya ve devlet sınırlarına karşı suçlar ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki terör suçlarında beş yıllık uzatma süresi dahil azami yedi yıldır (CMK m. 102/1-2). Soruşturma evresindeki tutuklama tedbiri için azami uygulanma süreleri, ağır ceza mahkemesinin görevine dahil olmayan işlerde altı ay, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işler bakımından ise bir yıl; Türk Ceza Kanunu'nda yer alan devletin güvenliğine, anayasal düzene ve işleyişine, milli savunmaya ve devlet sınırlarına karşı suçlar, Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki terör suçlarında ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok bir yıl altı ay; sonuçta altı aylık uzatma süresi dahil azami süre iki yıldır (CMK m. 102/4). Tutukluluğa ilişkin nihai azami süre dolduğunda dahi adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında tutuklama tedbiri uygulanabildiği ve böylece azami tutukluluk süresine ağır ceza mahkemesinin

²²³ Kızılarıslan, **a.g.e.**, s. 183-184.

²²⁴ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 4. Maddesinin son fıkrasına göre yakalama, "kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınmasını ifade eder."

²²⁵ Centel-Zafer, **a.g.e.**, s. 375.

²²⁶ Serap Keskin, "Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı", Ed. Korkut Tankuter, **İnsan Hakları**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000, s. 86; İpekçioğlu, "Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri", **a.g.e.**, s. 1216.

²²⁷ Gökçen-Balcı-Alşahin-Çakır, **a.g.e.**, s. 370.

görevine dahil olan işlerde ek olarak dokuz ay, diğer işlerde ek olarak iki aylık süre eklenebildiğine göre (CMK m.112/2) tüm koşullarda tutuklama tedbirinin uygulanma süresinin en fazla yedi yıl dokuz ay olabileceği söylenebilir.

Adli kontrol koruma tedbirinin uygulanma süresiyle ilgili olarak Kanun'da bir düzenleme bulunmamaktadır²²⁸. Ancak bu tedbirin tutuklamanın alternatifi olduğu dikkate alınır, yakalama, gözaltına alma, arama gibi tedbirlere kıyasla çok daha uzun sürebilmesinin mümkün olduğu söylenebilir.

Arama koruma tedbirinin uygulanma süresiyle ilgili 5271 sayılı Kanun'da bir düzenleme yoktur, fakat bu sürenin “dürüst işlem ilkesi” uyarınca gereksiz yere uzatılmaması gerektiğine²²⁹ göre arama tedbirinin uygulanma süresinin “hafta”larla ifade edilmesi mümkün olmayacaktır. Kanun'da elkoyma koruma tedbirinin uygulanmasına ilişkin olarak da azami süre bulunmamaktadır²³⁰; ancak bu tedbirin mahiyeti gereği arama tedbirine kıyasla nispeten uzun sürebilecek uygulanmasının yine de yıllarca sürmemesi gerektiği²³¹ aşıkardır.

Şirket yönetimi için kayyım tayini koruma tedbirinin uygulanma süresi için de Kanun'da düzenleme olmayıp²³² yakalama, gözaltına alma veya arama tedbirine göre uzun sayılabilecek bir süre uygulanması mümkün olsa da tedbirle umulan yararın sağlanmasıyla²³³ orantılı ve yıllarca sürmeyecek bir zaman dilimi ile sınırlı uygulanması gerekir.

²²⁸ Özgüven, **a.g.e.**, s. 18, s. 32.

²²⁹ Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 144.

²³⁰ Tutuklama koruma tedbirinde olduğu gibi elkoymada da Kanun'la azami bir süre öngörülmesi gerekirdi. Ahmet Gökçen, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Elkoyma ve Postada Elkoyma**, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1994, s. 160.

²³¹ Başvurucunun aracına fiilen 3 yıl 11 yıl elkonulduğu bir başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi, mülkiyet hakkına yapılan müdahalenin ölçülülük ilkesine aykırı olduğuna hükmetmiştir. Anayasa Mahkemesi, İkinci Bölüm, Hikmet Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş. Başvurusu, Başvuru Numarası: 2016/4557, Karar Tarihi: 4/7/2019, § 73-79. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Basvurular/tr/pdf/2016-4557.pdf>, erişim tarihi: 23.09.2020. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin aynı yöndeki ihlal kararları için bkz: Borzhonov/Rusya, B. No: 18274/04, 22/1/2009, § 61-63; East/West Alliance Limited/Ukrayna, B. No: 19336/04, 23/1/2014, § 166-218; Vendittelli/İtalya, B. No: 14804/89, 18/7/1994, § 31-40; Jucys/Litvanya, B. No: 5457/03, 8/1/2008, § 34-39; JGK Statyba Ltd ve Guseļnikovas/Litvanya, B. No: 3330/12, 5/11/2013, § 111-145. Anayasa Mahkemesi, § 38-41, **a.g.e.**

²³² Uğur Ersoy, “Bir Koruma Tedbiri Türü Olarak Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini (CMK m. 133)”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 65, Sayı: 4, 2016, s. 3414.

²³³ **a.g.e.**, s. 3414.

İletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması koruma tedbirinde ise açık yasa hükmü bulunmakta olup olağan uygulanma süresi iki ay ve uzatma süresiyle birlikte üç ay; örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak ise bu süreye ilave olarak üç ay, dolayısıyla toplamda en fazla altı aydır (CMK m. 135/4). Mobil telefonun yerinin tespiti tedbirinin uygulanma süresi, bir aylık uzatma süresi dahil en fazla üç aydır (CMK m. 135/5).

Gizli soruşturmacı görevlendirilmesi koruma tedbirinin uygulanma süresine ilişkin Kanun'da hüküm bulunmamakta birlikte, bu tedbirin amacı ve yapısı nispeten uzun süre uygulanmasını gerektirse de ölçülülük ilkesiyle sınırlıdır²³⁴.

Teknik araçlarla izleme koruma tedbirinin olağan uygulanma süresi en fazla üç hafta ve uzatma süresiyle birlikte dört hafta; örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak ise bu süreye ilave olarak dört hafta, dolayısıyla toplamda en fazla sekiz hafta; ancak gizli soruşturmacı görevlendirilmesi tedbiriyle birlikte uygulanması halinde söz konusu süreler bir kat artırılmak suretiyle her halükarda en fazla on altı haftadır (CMK m. 140/3). Gözlem altına alma koruma tedbirinin yasal azami süresi ise üç aydır²³⁵ (CMK m. 74/3).

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, erişimin engellenmesi ve seyirden yasaklanma koruma tedbirlerinde ise ilgili kanunlarla öngörülen herhangi bir azami süre bulunmamaktadır.

Uygulanma sürelerine ilişkin bu açıklamalar çerçevesinde koruma tedbirlerinin bazıları için kanunla azami süre öngörülürken²³⁶ diğerleri için böyle bir sürenin öngörülmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca koruma tedbirlerinin süre bakımından, örneğin yakalama, gözaltına alma ve aramanın haftayla ifade edilmeyecek kadar kısa süreli, teknik araçlarla izleme veya gözlem altına almada olduğu gibi altı ayı aşmayan veya tutuklama gibi bu süreyi aşabilen tedbirler olarak farklılaştığı görülmektedir. Bu bağlamda koruma tedbirlerinin iki kıstasla tasnif edilmesi mümkün olabilir: Bu kıstasların ilki, tedbirin kanunda azami süresinin düzenlenip düzenlenmemesi, ikincisi ise kanun hükmü veya uygulama dikkate alındığında tedbirin süresinin uzunluğudur.

Koruma tedbirlerinin, kanunda *açıkça* azami süresinin düzenlenip düzenlenmemesi kıstasına göre “kanuni süreye tabi tedbirler” (gözaltına alma,

²³⁴ Mehmet Işık, “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 110, 2014, s. 391.

²³⁵ Keçelioğlu, **a.g.e.**, s. 237.

²³⁶ Kızıllarslan, **a.g.e.**, s. 183.

tutuklama, iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması, mobil telefonun yerinin tespiti, teknik araçlarla izleme, gözlem altına alma) ve “kanuni süreye tabi olmayan tedbirler” (örneğin yakalama, adli kontrol, arama, elkoyma, şirket yönetimi için kayyım tayini, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, erişimin engellenmesi, seyirden yasaklanma) şeklinde sınıflandırılması mümkündür.

Kanun hükümleri ve tedbirin uygulamaya yansıyan mahiyeti dikkate alındığında, tedbirin *azami* uygulanma süresine göre de koruma tedbirlerinin üç gruba ayrıldığı ileri sürülebilir:

“kısa süreli tedbirler” (örneğin yakalama, gözaltına alma, arama);

“orta süreli (*en fazla altı ay süreyle uygulanabilen*) tedbirler” (ilişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması, mobil telefonun yerinin tespiti, teknik araçlarla izleme, gözlem altına alma);

“uzun süreli (*altı aydan daha uzun süreyle uygulanabilen*) tedbirler” (adli kontrol, tutuklama, elkoyma, şirket yönetimi için kayyım tayini, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi).

G) Tedbirin CMK Kapsamında Tazminat Konusu Olup Olmaması

5271 sayılı Kanun’da tazminat konusunun düzenlendiği bölüm “Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat” başlığını taşımaktadır. Bölümün başlığında genel bir ifade kullanılması dolayısıyla ilk bakışta tüm koruma tedbirlerinin 5271 sayılı Kanun kapsamında tazminata konu edilebileceği izlenimi oluşmakla birlikte Kanun’un 141. maddesi hükümleri incelendiğinde bu kapsamdaki tedbirlerin yakalama, gözaltına alma, tutuklama, arama ve elkoymadan ibaret olduğu anlaşılmaktadır²³⁷.

Bu çerçevede koruma tedbirlerinin “CMK kapsamında açıkça tazminat konusu olabilecek tedbirler” (yakalama, gözaltına alma, tutuklama, arama ve elkoyma) ve “CMK kapsamında tazminat konusu olamayacak tedbirler”

²³⁷ Centel-Zafer, a.g.e., s. 523. Üstelik söz konusu koruma tedbirleri her koşulda değil, kanunda sayılan sınırlı hallerde tazminata gerekçe teşkil edebilmektedir. Veysel Candan Canoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davaları (Haksız Yakalama, Gözaltı, Tutuklama, Arama ve El Koyma)**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2017, s. 40-41. Ancak Yargıtay’ın söz konusu maddede sayılanlar dışında bazı tedbirlerin uygulanmasıyla ilgili olarak tazminat ödenmesi gerektiği yönünde çeşitli kararları bulunmaktadır. Örneğin adli kontrol koruma tedbirinin ölçülülük ilkesine aykırı uygulanması sebebiyle bu tedbirin uygulanması sonucunda doğan zararın m. 141/3 gözetilerek tazmin edilmesi gerektiğine hükmedilmiştir. Yargıtay 12. Ceza Dairesi, Karar Tarihi: 16.02.2015, 13444/2705, Gökçen-Balcı-Alşahin-Çakır, a.g.e., s. 519-520.

(örnek olarak erişimin engellenmesi, seyirden yasaklanma, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, iletişimin denetlenmesi²³⁸, mobil telefonun yerinin tespiti, teknik araçlarla izleme, gözlem altına alma, şirket yönetimi için kayyım tayini, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi) şeklinde sınıflandırılması mümkündür. Belirtmek gerekir ki tazminat konusu olabilecek tedbirlerin “klasik koruma tedbirleri” kategorisiyle büyük ölçüde örtüşmesi²³⁹ dikkat çekicidir.

SONUÇ

- 1- Koruma tedbirleri, ceza muhakemesi hukukunun en dinamik gelişme alanlarından biridir. Ceza muhakemesi sistemimize 2020’de “içeriğin çıkarılması” (5651 s. K., m. 8) koruma tedbirinin, 2016 yılında “çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı” (5941 s. K., m. 5) koruma tedbirinin, 2011 yılında “seyirden yasaklanma” (6222 s. K., m. 18/3) koruma tedbirinin dahil edilmesi bu durumun en somut göstergeleri arasındadır. Koruma tedbirleri, aynı zamanda, yeniden düzenlenmeye oldukça açık bir kurumdur. Bu bağlamda, Ceza Muhakemesi Kanunu’nun koruma tedbirlerine ilişkin hükümlerinin sadece son birkaç yıl içinde dahi 14 Nisan 2020 tarihli ve 7242 sayılı Kanun, 6 Aralık 2019 tarihli 7196 sayılı Kanun, 17 Ekim 2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanun ve 25 Temmuz 2018 tarihli ve 7145 sayılı Kanun’la dört kez yeniden düzenlemeye uğradığı görülmektedir. Koruma tedbirleri kurumunun gelişmeye açıklığı, Türk hukukuna da özgü değildir. Son yirmi yıl içerisinde İtalyan Ceza Usul Kanunu’na dahil edilen koruma tedbirlerine bakıldığında; 2001’de “aile konutundan uzaklaştırma” (m. 282-bis); 2008’de “bilgisayar ve telematik sistemlerinde arama ve elkoyma” (m. 247/1-bis, m. 254-bis); 2009’da “mağdurun yaşam alanına yaklaşma yasağı” (m. 282-ter); 2018’de “eşe ya da birlikte olunan kişiye karşı işlenen kasten öldürme suçuna özgü muhafaza edici elkoyma” (m. 316/1-bis); 2019’da “kamu idaresiyle sözleşme yapmaktan geçici olarak yasaklanma” (m. 289-bis) tedbirlerinin İtalyan ceza muhakemesi sisteminde yerini aldığı görülmektedir. Örnek olarak verilen bütün bu düzenleme ve değişiklikler koruma tedbirlerinin kapsamını genişletmenin ötesinde, türlerini, kategorilerini, sınıflandırma kriterlerini artırmaktadır.

²³⁸ Başta iletişimin denetlenmesi koruma tedbiri olmak üzere bu tedbirlerin CMK kapsamında tazminata konu edilememesi eleştiriye oldukça açıktır. Tüm koruma tedbirlerine ilişkin tüm hukuka aykırılık hallerinin Kanun’da ayrıca düzenlenmesi gerekirdi. Canoğlu, **a.g.e.**, s. 41.

²³⁹ Öztürk-Kazancı-Güleç, **a.g.e.**, s. 350; Öztürk-Tezcan-Erdem-Gezer-Kırt-Akcan-Özaydın-Tütüncü-Villemin-Tok, **a.g.e.**, s. 449.

- 2- Türk ceza muhakemesi hukuku doktrinde genel olarak koruma tedbirlerinin ayrı bir başlık altında ayrıntılı olarak ele alınıp değerlendirildiği, bu tedbirlerin sınıflandırılması hususundaki tespitlere giderek artan şekilde yer verildiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla koruma tedbirlerine ilişkin mevzuattaki yeni düzenlemelerde görülen dinamizmin çok daha erken bir dönemden bu yana teorik çalışmalara yansıdığı söylenebilir. Doktrin görüşleri çerçevesinde,
- a) tedbirin içeriği ve düzenleyici normun kapsamı bakımından: genel-özel;
 - b) tedbirin içeriksel işlevi bakımından: muhafaza edici-önleyici, tutucu-önceleyici;
 - c) tedbirin içeriksel işlevi bakımından: geriletici-öne alıcı-durdurucu;
 - d) tedbirin amacı bakımından: sanığın muhakemede hazır bulundurmaya yönelik-delilleri koruyucu-hükmün yerine getirilmesini sağlayıcı;
 - e) tedbirin yapısı bakımından: çifte özellikli (karma)-salt (pür);
 - f) tedbirin sınırlandırdığı hak ve özgürlük bakımından: kişi özgürlüğü-hareket özgürlüğü-zilyetlik-vücut bütünlüğü-özel hayat-konut dokunulmazlığını sınırlandıran;
 - g) tedbirin uygulandığı kişi bakımından: şüpheli-sanık-tanık-üçüncü kişi ya da gerçek-tüzel kişiye uygulanan;
 - h) tedbirin uygulanma şekli bakımından: zorlayıcı-zorlayıcı olmayan veya gizli-aleni;
 - i) tedbirin hukuki niteliği bakımından: adli-idari;
 - j) tedbirin tarihsel niteliği bakımından: geleneksel (klasik)-modern (yeni);
 - k) tedbir konusunda yetkili kişi ya da makam bakımından: hakim-savcı-kolluk-bireylerin yetkili olduğu;
 - l) tedbirin suça göre uygulama alanı bakımından: suç kataloğu içeren-cezaya göre sınırlama içeren-tüm suçlarda uygulanan;
 - m) tedbirin gerektirdiği şüphe düzeyi bakımından: makul şüphe-kuvvetli şüphe gerektiren;

şeklinde sınıflandırma kıstaslarından söz edilebilir.

- 3- 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu bağlamında koruma tedbirlerinin;
- Kanun'da açıkça yer verilen klasik, geleneksel koruma tedbirleri (yakalama, tutuklama, arama, elkoyma ve zorla getirme)
 - Kanun'un 91. maddesindeki postada elkoyma tedbirine kıyasen uygulanan, modern, gizli koruma tedbirleri (telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, teknik araçlarla izleme ve gizli soruşturmacı görevlendirilmesi)
 - Kanun'un 66/5. maddesinde düzenlenen muayene işlemi kapsamında değerlendirilebilecek karma nitelikli koruma tedbirleri (beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, moleküler genetik inceleme)

şeklinde sınıflandırılması mümkündür.

- 4- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu bağlamında koruma tedbirleri;
- Hem kanun sistematığı hem de niteliği gereği koruma tedbiri niteliğini taşıyan salt, pür koruma tedbirleri (yakalamadan teknik araçlarla izlemeye kadar olan tedbirler)
 - Kanun'un farklı kısımlarında düzenlenmekle birlikte niteliği gereği koruma tedbiri sayılan tedbirler (gözlem altına alma, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, moleküler genetik incelemeler, fizik kimliğin tespiti)

olarak sınıflandırılabilir.

- 5- İtalyan Ceza Usul Kanunu bağlamında, koruma tedbirleri;
- Delil araştırma yöntemi (*mezzo di ricerca della prova*) olan tedbirler: muayene, arama, delil teminine yönelik elkoyma ve kişiler arasında konuşmaların ve iletişimin denetlenmesi;
 - İhtiyati tedbirler (*misure cautelari*) ya da salt/pür koruma tedbirleri:
 - Kişilere ilişkin ihtiyati tedbirler (*misure cautelari personali*),
 - Zorlayıcı tedbirler (*misure coercitive*),
 - Zaruri tedbirler (*misure obbligatorie*): yurtdışına çıkma yasağı, adli kolluğa başvurma yükümlülüğü, aile

konutundan uzaklaştırma, mağdurun yaşam alanına yaklaşma yasağı, belli bir yerde ikamet etme yasağını veya ikamet etme yükümlülüğü,

b-bbbb) Hürriyeti bağlayıcı tedbirler (*measure custodiali*): ev hapsi ve tutuklama,

b-bbb) Yasaklayıcı tedbirler (*measure interdittive*) ya da güvenlik tedbiri benzeri koruma tedbirleri: velayet hakkının kullanılmasının yasaklanması, kamu makamı veya kamu hizmetinden yasaklanma, kamu idaresiyle sözleşme yapmaktan geçici olarak yasaklanma, belirli mesleki veya ticari faaliyetlerin icrasından geçici olarak yasaklanma,

b-bb) Eşyaya ilişkin ihtiyati tedbirler (*measure cautelari reali*) ya da hükmün infaz edilebilmesine veya suçun sonuçlarını ağırlaştırıcı, suç işlemeyi kolaylaştırıcı ya da müsadereye tabi malvarlığının yaratacağı tehlikeye karşı koruma tedbirleri: muhafaza amaçlı elkoyma, önleme amaçlı elkoyma,

c) Ön ihtiyati tedbirler (*measure precautelari*) ya da zorlayıcı tedbirlere yönelik hazırlık tedbirleri: yakalama/gözaltına alma

şeklinde sınıflandırılabilir.

6- Koruma tedbirlerinin sınıflandırılması konusunda başkaca kıstaslar da öne sürmek mümkündür. Bu bağlamda, koruma tedbirlerinin mahiyeti ve bunlara ilişkin düzenlemeler çerçevesinde,

a) Tedbirin kaçınılmazlığı (başka surette delil temini imkanının olup olmaması) kıstasına göre,

aa) Başka surette delil elde edilmesi imkanının bulunmaması şartına bağlı tutulan tedbirler: bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve elkoyma (CMK m. 134/1), iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması (CMK m. 135/1), gizli soruşturmacı görevlendirilmesi (CMK m. 139/1) ve teknik araçlarla izleme (CMK m. 140/1)

bb) Tedbirin uygulanmasının kaçınılmazlık (başka surette delil elde edilmesi imkanının bulunmaması) şartına bağlanmadığı tedbirler

- b) Tedbir kararı alınabilme şekline göre,
- aa) Fiili: suçüstü halinde herkesin yetkili olduğu yakalama tedbiri (CMK m. 90/1)
 - bb) Sözlü: (En kısa zamanda yazılı hâle dönüştürülmek şartıyla) gözaltına alma (Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin m. 6/8, CMK m. 91)
 - cc) Yazılı: Diğer tedbirler. Mahkeme ya da hakim kararı gerektiren tüm koruma tedbirlerinin (CMK m. 34/1) yanı sıra zorla getirme (CMK m. 146), gözaltı süresinin uzatılması (CMK m. 91/3), arama (CMK m. 119), elkoyma (CMK m. 127), içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi (5651 s. Kanun m. 8), çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı (5941 s. K. m. 5), seyirden yasaklanma (6222 s. K. m. 18)
- c) Tedbirin kişi bakımından muafiyet ya da özel düzenleme içerip içermemesine göre,
- aa) Kişi bakımından muafiyet ya da özel düzenleme içeren tedbirler: Örnek olarak yakalama, gözaltına alma ve tutuklama (Anayasa, m. 83/2); arama ve elkoyma (CMK m. 126, CMK m. 130, CMK m. 154/1) ve telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi (CMK m. 135/3, CMK m. 136)
 - bb) Kişi bakımından muafiyet ya da özel düzenleme içermeyen tedbirler (örnek olarak, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi (CMK m. 139), teknik araçlarla izleme (CMK m. 140), içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi (5651 s. Kanun m. 8), çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı (5941 s. K. m. 5), seyirden yasaklanma (6222 s. K. m. 18), diğer tedbirler.
- d) Tedbirin konu veya zaman bakımından istisna içerip içermemesine göre,
- aa) İstisna içeren tedbirler: örneğin arama (CMK m. 118), teknik araçlarla izleme (CMK m. 140/5)
 - bb) İstisna içermeyen tedbirler: örneğin yakalama, tutuklama, taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma

- e) Tedbirin doğrudan ya da dolaylı araç olmasına göre,
- aa) Doğrudan/nihai araç olan koruma tedbirleri: örnek olarak tutuklama, elkoyma, teknik araçlarla izleme, iletişimin dinlenmesi ve kayda alınması, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi, şirket yönetimi için kayyım tayini, içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, seyirden yasaklanma,
- bb) Dolaylı/geçişli araç olan koruma tedbirleri: yakalama (gözaltı ve tutuklama aracı olarak, CMK m. 90), arama (yakalama ya da elkoyma aracı olarak, CMK m. 116, m. 123), mobil telefonun yerinin tespiti (yakalama aracı olarak, CMK m. 135/5)
- f) Tedbirin azami uygulanma süresi bakımından,
- aa) Kanunda *açıkça* azami süresinin düzenlenip düzenlenmemesi kıstasına göre,
- aaa) Kanuni süreye tabi tedbirler (gözaltına alma, tutuklama, iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması, mobil telefonun yerinin tespiti, teknik araçlarla izleme, gözlem altına alma)
- bbb) Belirli bir kanuni süreye tabi olmayan tedbirler (örneğin yakalama, adli kontrol, arama, elkoyma, şirket yönetimi için kayyım tayini, içeriğin çıkarılması ve erişimin engellenmesi, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, seyirden yasaklanma, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi)
- bb) Tedbirin uygulanma süresinin uzunluğuna göre,
- aaa) Kısa süreli tedbirler (örneğin yakalama, gözaltına alma, arama)
- bbb) Orta süreli (en fazla altı ay süreyle uygulanabilen) tedbirler (iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması, mobil telefonun yerinin tespiti, teknik araçlarla izleme, gözlem altına alma)
- ccc) Uzun süreli (altı aydan daha uzun süreyle uygulanabilen) tedbirler (adli kontrol, tutuklama,

elkoyma, şirket yönetimi için kayyım tayini, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi).

g) Tedbirin CMK'nın 140. maddesi uyarınca açıkça tazminat konusu olarak düzenlenip düzenlenmemesine göre,

aa) CMK kapsamında açıkça tazminat konusu olabilecek tedbirler (yakalama, gözaltına alma, tutuklama, arama ve elkoyma)

bb) CMK m. 140'ta açıkça tazminat konusu olarak düzenlenmeyen tedbirler (örnek olarak iletişimin denetlenmesi, mobil telefonun yerinin tespiti, teknik araçlarla izleme, gözlem altına alma, şirket yönetimi için kayyım tayini, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi)

şeklinde sınıflandırma yapılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akyazan, Ahmet Emrah, “Teknik Araçlarla İzleme (CMK m. 140)”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 6, 2007, ss. 83-89.
- Aldemir, Hüsnü, **Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri: Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol**, 4. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Anayasa Mahkemesi,
<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Basvurular/tr/pdf/2016-4557.pdf>.
- Apiş, Özge, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüpheli/Sanığın Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1, 2012, ss. 267-296.
- Aprile, Ercole, **Le misure cautelari nel processo penale**, Seconda edizione, Milano: Giuffrè Editore, 2006.
- Aygün, Aydın, “Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, Sayı: 8, 2016, ss. 49-73.
- Batur Necat, “Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 126, 2016, ss. 69-94.
- Brazzi, Massimo, **La difesa dell'indagato nella fase precautelare: L'arresto in flagranza e il fermo**, Milano: Giuffrè Editore, 2012.
- Canoglu, Veysel Candan, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davaları (Haksız Yakalama, Gözaltı, Tutuklama, Arama ve El Koyma)**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2017.
- Centel, Nur- Zafer, Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Bası, İstanbul: Beta Yayınları, 2019.
- Centel, Nur- Zafer, Hamide – Çakmut, Özlem, **Karşılaştırmalı Tablolu Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ve İlgili Mevzuat**, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2008.
- Cihan, Erol – Yenisey, Feridun, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul: Beta Yayınları, 1996.
- Codice di procedura penale, <https://www.gazzettaufficiale.it>, <https://www.camera.it>, <http://www.parlamento.it>, <https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-di-procedura-penale>.
- Conso, Giovanni – Grevi, Vittorio, **Commentario breve al nuovo codice di procedura penale**, a cura di Vittorio Grevi, Padova: Cedam, 1997.
- Çöpoğlu, Hakan Serdar, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama Koruma Tedbirinde Belirlilik İlkesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2019/1, 2019, ss. 155-229.

- Doğan, Recep, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 142, 2019, ss. 93-132.
- Donay, Süheyl, **Ceza Yargılama Hukuku**, 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, 2012.
- Duran, Gökhan Yaşar, “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda (CMK) Bilgisayarlarda, Bilgisayar Programlarında ve Kütüklerinde Arama, Kopyalama ve Elkoyma (CMK m.134)”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 173-174, 2019, ss. 173-241.
- Erem, Faruk, **Diyaletik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku**, 6. Baskı, Ankara: Işın Yayıncılık, 1986.
- Ergün, Güneş Okuyucu-, “Soruşturmanın Gizliliği”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 59, Sayı: 2, 2010, ss. 243-275.
- Ersoy, Uğur, “Bir Koruma Tedbiri Türü Olarak Şirket Yönetimi İçin Kayyım Tayini (CMK m. 133)”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 65, Sayı: 4, 2016, ss. 3393-3431.
- Feyzioğlu, Metin, “Yasama Dokunulmazlığı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 42, Sayı: 1, 1992, ss. 21-45.
- Geleri, Aytekin, “Türkiye’de Terör ve Organize Suçlarla Mücadelede İletişimin Denetlenmesi”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt: 13 (2), 2011, ss. 73-96.
- Gökçen, Ahmet, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Basit Elkoyma ve Postada Elkoyma**, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1994.
- Gökçen, Ahmet – Balcı, Murat – Alşahin, M. Emin – Çakır, Kerim, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 3. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- Hakeri, Hakan, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre El Koyma Koruma Tedbiri”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 60, 2005, ss. 97-104.
- Işık, Mehmet, “Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 110, 2014, ss. 383-398.
- İpekçioğlu, Pervin Aksoy, “Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, ss. 1215-1254.
- İpekçioğlu, Pervin Aksoy, “Vücuttan Örnek Alma İşleminin Hukuki Niteliği ve Anayasaya Uygunluğu”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, ss. 1157-1175.
- Kaymaz, Seydi, “Mevcut Yasal Düzenleme Karşısında Telefon ile Yapılan Haberleşmenin Denetlenmesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt.70, Sayı:10-11-12, 1996, ss. 796-803.

- Keçelioğlu, Elvan, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Gözlem Altına Alma”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2015/3, 2015, ss. 221-245.
- Keskin, Serap, "Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı", Ed. Korkut Tankuter, **İnsan Hakları**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2000, ss. 64-97.
- Kızılarşlan, Hakan, **Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Tüzel Kişilere Özgü Koruma ve Güvenlik Tedbirleri**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- Kocaoğlu, Serhat Sinan, “Üst ve Büro Araması, Postada Elkoyma, İletişimin Denetlenmesi Gibi Çeşitli Koruma Tedbirlerinin Pasif Öznesi Olarak Kuram ve Uygulamada Avukatın Bağımsızlığı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2012/1, 2012, ss. 43-69.
- Kunter, Nurullah, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 6. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1978.
- Mantovani, Giulia, “Arresto, fermo e allontanamento d’urgenza dalla casa familiare”, diretto da Giulio Illuminati-Livia Giuliani, **Trattato teorico pratico di diritto processuale penale, Volume V: Le indagini preliminari e udienza preliminare**, (a cura di Daniele Negri), Torino: G. Giappichelli Editore, 2017, ss. 75-174, <https://iris.unito.it/retrieve/handle/2318/1638107/334013/Mantovani%20G.%20c%20Arresto%20c%20fermo%20e%20allontanamento%20d%27urgenza%20dalla%20casa%20familiare.pdf;jsessionid=6B21A63A1B2BA8104BEEB37918E88183.suir-unito-prod-02>.
- Negri, Daniele, “Nuove tecnologie e compressione della libertà personale: la sorveglianza con dispositivi elettronici dell’imputato sottoposto a misure cautelari”, **Revista Brasileira de Direito Processual Penal**, vol. 5, n. 3, set.-dez. 2019, ss. 1255-1275.
- Ömeroğlu, Ömer, “Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 115, 2014, ss. 61-102.
- Öğütçü, Özlem, **Cezai ve Hukuki Boyutlarıyla Tutuklama**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Özbek, Veli Özer – Doğan, Koray – Bacaksız, Pınar, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- Özbek, Veli Özer – Doğan, Koray – Bacaksız, Pınar, **Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler**, 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Özbek, Veli Özer-Kanbur, Mehmet Nihat-Doğan, Koray-Bacaksız, Pınar-Tepe, İlker-Başbüyük, İsa-Meraklı, Serkan, **Açıklamalı-Şematik Pratik Çalışma Kitabı - II- Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2015.
- Özen, Mustafa, **Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri**, 5. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.

- Özgüven, A. Duygu, “Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde ‘Adli Kontrol’”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı: 81, 2009, ss. 1-42.
- Öztürk, Bahri – Kazancı, Behiye Eker – Güleç, Sesim Soyer, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri**, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.
- Öztürk, Bahri-Tezcan, Durmuş-Erdem, Mustafa Ruhan-Gezer, Özge Sırma-Kırt, Yasemin F. Saygılar-Akcan, Esra Alan-Özaydın, Özdem-Tütüncü, Efser Erden-Villemin, Derya Altınok-Tok, Mehmet Can, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ed. Bahri Öztürk, 14. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- Schroeder, Friedrich-Christian – Verrel, Torsten, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Çev. Salih Oktar, Ankara: Yetkin Yayınları, 2019.
- Selçuk, Sami, “Doğru Terim ‘Muhakeme’ Değil, ‘Yargılama’dır”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı, Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan**, Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, ss. 295-317.
- Soyaslan, Doğan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Ankara: Yetkin Yayınları, 2018.
- Şahin, Cumhur- Göktürk, Neslihan, **Ceza Muhakemesi Hukuku-I**, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- Şeker, Hilmi “Duruşmaya Katılma Hakkı”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2017/1, 2017, ss. 221-248.
- Tonini, Paolo, **Manuale di procedura penale**, Undicesima edizione, Milano: Giuffrè Editore, 2010.
- Toroslu, Nevzat-Feyzioğlu, Metin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 20. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi, 2020.
- Tosun, Öztekin, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri: Cilt I Genel Kısım**, 4. Baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1984.
- Tosun, Öztekin, “Ceza Muhakemesinde İhtiyat Tedbirleri”, **İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 3, 1968, ss. 7-22.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu, Esas No: 1/535, 1/292, Karar No: 65, 1.12.2004, <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss698m.htm>.
- Ünver, Yener – Hakeri, Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 17. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- Yaşar, Osman, **Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu, I. Cilt**, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.
- Yaşar, Yusuf, “6222 Sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun’un 18’inci Maddesinde Yer Alan ‘Seyirden Yasaklanma’ ile ‘Seyirden

Yasaklama' Tedbirleri", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 19, Sayı: 1, 2013, ss. 3-38.

Yenisey, Feridun-Nuhoğlu, Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2020.

Yıldız, Ali Kemal, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltına Alma", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 1, 2006, ss. 131-214.

Yurtcan, Erdener, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 16. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları, 2019.

Yüce, Turhan Tufan, "Ceza Yargılama Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi", **Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 1, 1980, ss. 67-96.

Yüksel, Göksel, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde 'Gizli Soruşturmacı Görevlendirilmesi'", **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2011/3, 2011, ss. 287-298.

